

**Az általános iskolai olvasástanításban leggyakrabban használt
négy tankönyvcsalád feldolgozása és elemzése fejlődéslélektani
szempontból**

Készítették:
Balogh Klára
Honti Mária

2004.

Az elemzés során figyelembe vett életkori sajátosságok.....	3
Általános szempontok	4
A vizsgálat módszerei.....	5
A vizsgálat körébe bevont tankönyvek.....	5
Az Apáczai Kiadó könyvei.....	6
Az én ábécém Olvasókönyv az 1. osztály számára	6
Arany ábécé Gyakorló olvasókönyv az 1. osztály számára	11
Első olvasókönyvem Az 1. osztály számára	13
Hétszínvarázs Olvasókönyv 2. osztályosoknak	16
Hétszínvarázs munkafüzet a 2. osztályos Hétszínvarázs olvasókönyvhöz	19
Összegzés	19
A Mozaik Kiadó könyvei	21
Ábécéskönyv	21
Beszéd, olvasás, írás Első osztályos munkafüzet	22
Mesék az ABC-házból	23
Beszéd, olvasás 1. osztályos munkafüzet	24
Kerek egy esztendő Olvasókönyv	25
Beszéd, olvasás munkafüzet 2. osztály – első félév	26
Beszéd, olvasás munkafüzet 2. osztály – második félév	26
Összegzés	27
A Nemzeti Tankönyvkiadó Könyvei.....	28
Ábécés olvasókönyv 6-7 éveseknek	28
Összegzés	30
Olvasókönyv 7-8 éveseknek	30
A ROMI-SULI Könyvkiadó könyvei.....	32
ELSŐS OLVASÓKÖNYV	32
MÁSODIKOS OLVASÓKÖNYV	37
Munkalapok a másodikos olvasókönyvhöz	40
Összegzés	40
Összehasonlító elemzések	42
Mivel találkozik a gyerek az olvasókönyvek első oldalain?	42
Az első 8 oldal információ- mennyisége	43
A hívóképek elemzése	44
A vizsgálat összegzése.....	46
Mellékletek.....	50
Betűtanítás	50
Második félév – olvasókönyvek	52
A feladatok megoszlása az elsős tankönyvekben és munkafüzetekben	54
Második osztály – olvasókönyvek	55

Az elemzés során figyelembe vett életkori sajátosságok

Az óvodás gyerek gondolkodása konkrét és globális, és ez nem változik lényegesen az iskolába lépéskor sem. Ugyanakkor az iskolaérett gyerek készen áll arra, hogy az olvasás-írás tanulásához szükséges analízáló-szintetizáló és absztrakciós funkciókat – **lassan és fokozatosan** – elsajátítsa. Az írás-olvasás tanításának végiggondolásánál fontos figyelembe vennünk a gyermek beszédének, **nyelvhasználatának** fejlődését. A kezdeti hang-sokféleség után az anyanyelv hangjai lesznek a dominánsak. Ugyanez a szűkülő, konkretizáló folyamat megy végbe a szavak, mondatok jelentésében is. A kezdeti szómondatok többretegű jelentése („vau” –kutya, a kutya ugat, kutyát láttam, stb.) után megtanulja egyre pontosabban kifejezni a konkrét helyzeteket. A nyelv az az eszköz, amellyel kapcsolatot hoz létre a világgal. A gyerek tapasztalatai jelentést kapnak azáltal, hogy a nyelv segít rendezni, rendszerezni a gondolkodást. Ez az egyik eszköze annak is, hogy a lelki életben végbemenő folyamatokról információkat „küldjön” a világba; érzelmeit, érzéseit kifejezze. A gondolkodás és az érzés együtt van jelen, amikor a gyerek beszél, és ezek közül még kisiskoláskorban is az **ézés** a domináns. Ez segíti a **gondolkodási folyamatokat**. A hallott szavak, mondatok jelentését akkor tudja értéssel belsővé tenni, ha azok érzést, érzelmet váltanak ki. A nyelvhasználat gyermekkorban erősen kötődik a konkrétumokhoz. Minden olyan beszéd, vagy szöveg, amely érzellemmel teli konkrét képeket hordoz, segíti, hogy a gyerek megértse a körülötte lévő világot. Nehezen felfoghatók, érthetetlenek számára az absztrakt, intellektuális fogalmak. Ezek megértéséhez sok tapasztalatra van szükség, meg kell rá érnie, a folyamatot nem lehet siettetni. Gondolkodására tehát a konkrétság jellemző és analízálás iránti igény. Érzékszervein és cselekvésein keresztül tapasztalatokat gyűjt, amiket a későbbiekben a gondolkodás erőivel rendszerezni fog.

A külső **mozgás**, aktivitás lesz az alapja a belső, gondolkodási műveletekben megjelenő mozgásoknak. A 6-8 éves gyerek könnyen és gyorsan **emlékezetébe** vés minden olyan szöveget, amelynek ritmusa, zeneisége van. Az emlékezete fel tud venni számára jelentéssel nem bíró szöveget is. A megjegyzendő anyagot még kötnie kell valamihez; helyzethez, ritmushoz, érzéshez, stb. A fogalmak megjegyzéséhez a későbbi életkorokban is szükségünk van arra, hogy azt az értéshez kössük. A kisiskolásnak még a valódi értéshez szükséges gondolkodási képesség nem áll rendelkezésére. (Régebben ezt a problémát oldották fel azzal, hogy pl. vers formájában tanítottak definíciókat.)

Az iskolába lépő gyerekben a világ dolgai egységként élnek. A differenciálódás megtapasztalása, átélése 8 éves korban kezdődik el, de igazán jelentős változás csak a 9-10 éves kor körül várható. A kisiskolás **fantáziája** élénk, eleven. Könnyen bele tud helyezkedni az életkorához szóló, elképzelt történetekbe, ezekre nagy igénye is van. Szeret mesét, egyszerű történeteket hallgatni. A belehelyezkedés, átélhetőség feltétele minden esetben a képesség, érzelmmel telítettség. (Nem az érzélgősség!) A hatéves meg akarja ismerni a világot, tanulni akar. Ezért is várja az iskolát. Ez az akarat és várakozás kellően **motiválttá** teszi. Az iskoláról az a kép él benne, hogy itt tanul meg majd írni, olvasni.

A gyerek a hallott szavakat, szókapcsolatokat globális egészként fogja fel. Ahhoz, hogy megtanuljon írni, olvasni, ezeket az egységeket hangokra kell bontania (analízálás), majd a hangokhoz rendelt absztrakt jeleket (betűket) meg kell ismernie és bevésnie. Ezután a jeleket szintetizálni kell, újra összerakni a szavakat a már ismert betűkből. Az összeolvasást nem lehet egyszerűen megtanulni, bizonyos **belátásra**, felismerésre van szükség, hogy a gyerek megértse, hogyan állnak össze a betűk szótagokká, értelmes szavakká. Ezt a felismerést gyakoroltatással kevésbé lehet siettetni, általában ún. „ahá” élménnyel jön hirtelen létre, az egyes gyerekeknél különböző időpontokban.

A fenti életkori jellemzőket az **1995. évi NAT** is fontosnak tekinti, bevezető részében részletesen leírja:

„A kisiskoláskor az énefejlődés fontos szakasza. Ekkor alakul ki a gyermek önmagával kapcsolatos alapbeállítottsága. A szülő, a tanító tekintélyt jelent számára, ezért a tanító személyisége, véleménye az énkép kialakulásának, az önértékelésnek meghatározó jelentőségű eleme.

Az alapfokú nevelés alapozó jellegű, a családi és az óvodai nevelés eredményeire épül. A családdal való együttműködésre törekedve szervezi a gyermekek egészséges testi, lelki és szellemi fejlesztésének feltételrendszerét.

A 6-10 éves gyermek érzelmileg kiegyensúlyozott, örömmre fogékony, érdeklődő, kapcsolataiban nyitott, aktív és tettekre kész, feladat- és szabálytudat jellemzi. Mozgásigénye nagy, játékszükséglete nem csökken. Ez a mozgásügyesség fejlődésének szenzitív időszaka. A játékban, a tanulásban és a munkában eredményre, valaminek a létrehozására törekszik. Legtöbbször meg akar felelni a felnőttek elvárásainak, ennek érdekében komoly erőfeszítésekre képes. Erkölcsi ítéletalkotásában a szülő és a tanító véleménye az irányadó. Az eseményeket jónak vagy rossznak látja. A tettek indítékával kevésbé számol.

A kisiskolás vilásképe reális. Érdeklődését az őt közvetlenül körülvevő valóság köti le (az objektív érdeklődés korszaka). Kíváncsi, szeretné megismerni az oksági kapcsolatokat, összefüggéseket. A 9-10 éves időszakot a második "miért korszak"-nak tekinthetjük. A gyermekek közlési vágya erős. Sokat és szívesen beszélnek. Fontos, hogy legyen alkalmuk élményeikről beszámolni.

A 6-8 éves gyermek figyelmét 10-15 percig képes a feladatra összpontosítani, játékos helyzetben ez az időtartam növekszik. A megismerésben, a motivációban az érzelmek központi szerepet töltenek be.

Az iskolába lépést követően folyamatosan növekvő mértékben előtérbe kerülnek a szándékos folyamatok. A globális észlelést differenciáltabb látásmód váltja fel. A 6-7 éves gyermek rendelkezik az írás, olvasás, számolás elsajátításához szükséges analízis és szintézis képességével.

Emlékezete elsősorban cselekvéses tapasztalataihoz, élményeihez kötődik. Legkönnyebben konkrét tartalmakat, szemléletes jelenségeket képes felidézni. Gondolkodása közvetlen érzéki tapasztalatokhoz, gyakorlati cselekvésekhez kötődik. Az időszak első éveiben együtt van jelen a tárgyi-cselekvéses és a szemléletes-képi gondolkodás. Kezdetben a logikai műveletek érzéki benyomásokhoz kapcsolódnak, a gyermek belső képet alkot. Ez a konkrét műveletek kora. Az észlelt jelenség lényegének kiemelésében ebben a korban a gyermekek még nem önállóak. A relációk megértése konkrét fogalmi szinten valósul meg.”

(Nemzeti Alaptanterv, Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1995. 14. oldal)

Általános szempontok

Vizsgáltuk, hogy az olvasókönyvek rendelkeznek-e **külső megjelenésükben** a hagyományos értelemben vett könyvek tulajdonságaival. Megnéztük, hogy melyik könyvben milyen az

illusztrációk mennyisége és minősége, milyen a könyv tipográfiája, segíti-e az olvasástani-
lást, motiválja-e a gyereket az olvasásra.

Elemeztük a szövegeket a **nyelvhasználat** szempontjából: mennyire veszik figyelembe a
6-7 éves gyerek már meglévő szókincsét, milyen az érzelemmel telített **konkrét képek** és az
intellektuális fogalmak aránya, milyen esztétikai élményt nyújtanak az olvasmányok és
ezek az élmények mennyire feldolgozhatóak.

Áttekintettük, milyen olvasástani **módszert** alkalmaznak az egyes könyvek, és milyen
tempóban haladnak.

Elemeztük a **feladatokat** abból szempontból, hogy milyen **gondolkodási műveleteket** he-
lyeznek előtérbe, a megoldás konvergens vagy divergens gondolkodást kíván-e.

Vizsgáltuk, hogy végrehajtásuknál konkrétan milyen **mozgást** végez a gyerek (pl. vonalat
húz, ír, olvas, stb.).

A vizsgálat módszerei

A négy tankönyvcsalád könyveit egyenként, a megadott szempontok alapján, leíró módon
elemeztük. Néhány szempontot kiemelve összehasonlítást végeztünk. Az elemzés során elő-
ször mindegyik tankönyvet önmagában vizsgáltuk meg, hiszen többé-kevésbé eltérően épül-
nek fel. Ezután végeztük el az összehasonlító elemzést a következő adatok alapján:

- első olvasókönyvek első 8 oldalának információmennyisége
- minden 10. oldal képeinek, betűinek, szavainak száma
- minden 10. oldal 9 betűs és annál hosszabb szavainak száma
- Olvasmányok szövegei „fajtánként” (pl. vers, történet, mese) a könyv teljes terje-
delmében
- Az egyes első osztályos olvasókönyvekben milyenek a betűtanításhoz használatos
hívóképek?
- Feladatok száma a könyv és a hozzátartozó munkafüzet teljes terjedelmében
- Mivel találkozik az egyes könyvek első oldalain a gyerekek?
- Az egy tanítási napra jutó tananyag mennyisége

A vizsgálat körébe bevont tankönyvek

Az én ábécém Olvasókönyv az 1. osztály számára Apáczai Kiadó Celldömölk 2004.

Arany ábécé Gyakorló olvasókönyv az 1. osztály számára

Apáczai Kiadó Celldömölk 2004.

Esztergályos Jenő: Első olvasókönyvem Az 1. osztály számára Apáczai Kiadó Celldömölk
2003.

Nyiri Istvánné: Hétszínvarázs Olvasókönyv 2. osztályosoknak Apáczai Kiadó Celldömölk
2004.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Ábécéskönyv 1. osztály Mozaik Kiadó – Szeged 2002.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Mesék az ABC-házból 1. osztály Mozaik Kiadó – Sze-
ged 2002.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Beszéd, olvasás, írás Első osztályos munkafüzet Első
félév Mozaik Kiadó – Szeged 2002.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Beszéd, olvasás 1. osztályos munkafüzet Második félév
Mozaik Kiadó – Szeged 2003.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Kerek egy esztendő Olvasókönyv 2. osztály
Mozaik Kiadó – Szeged 2002.

Nemzeti Tankönyvkiadó Ábécés olvasókönyv 6-7 éveseknek. Általános iskola 1.osztály
Írta: Báder Ilona

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Nemzeti Tankönyvkiadó Olvasókönyv 7-8 éveseknek. Általános iskola 2.osztály

Összeállította: Boldizsár Ildikó

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Romankovics András – Romakovicsné Tóth Katalin: Elsős olvasókönyv

ROMI-SULI Könyvkiadó és Továbbképző Műhely, Mogyoród

Romankovics András – Romakovicsné Tóth Katalin: Másodikos olvasókönyv

ROMI-SULI Könyvkiadó és Továbbképző Műhely, Mogyoród

Romankovics András – Romakovicsné Tóth Katalin: Munkalapok a másodikos olvasó-
könyvhöz

ROMI-SULI Könyvkiadó és Továbbképző Műhely, Mogyoród

Az Apáczai Kiadó könyvei

**Esztergályosné Földesi Katalin: Az én ábécém Olvasókönyv az 1. osztály számára
Illusztrálta Kurucz Krisztina
Apáczai Kiadó 2004.**

A könyv füzeteszerű, nagy alakú. A borító zsúfolt; 17 képet, 3 nagybetűt, 9 szót tartalmaz. A tekintetet nem vezeti a lényeg felé. Az állatok ábrázolása antropomorf.

A címlap belső oldalán 10 jel és a hozzátartozó jelmagyarázat található. Ezeket a jeleket a gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy a későbbiekben az instrukciókat megértsék anélkül, hogy azt valakinek fel kellene olvasnia. A jelek többnyire konkrétak, könnyen érthetők. Zavaró az első, a „Bontsd hangokra! Színezd is ki a tanult hang helyén álló karikát!” Két különböző instrukcióhoz két, közös keretbe foglalt jelölés tartozik. A két jelölés között színezéssel tesz különbséget; a három kör közül az egyikben a középső piros, a másikban zöld. A későbbiekben az itt egy keretbe foglalt jel külön-külön szerepel. (Következetesebb lett volna külön-külön jelölni ezeket.) Az ehhez az instrukcióhoz választott jel önkényes, nincs kapcsolata a tartalommal. Négy másik jelhez két – két jelmagyarázat tartozik: „Bontsd szótagokra! Törd el!”, „Rajzold le! Írd be!”, „Mesélj! Válaszolj!”, „Olvasd el némán! Készülj a hangos olvasásra!” A feladatok közül

4 olyan konkrét cselekvésre szólít fel, aminek végrehajtásához a gyerek rendelkezik tapasztalatokkal, érthető számára. (Rajzold le! Színezd ki! Mesélj! Olvasd el!)

4 esetében a cselekvést kell megtanulnia. (Kösd össze! Karikázd be! Húzd alá! Rakd ki betűsínbe!)

2 feladathoz előzetes ismeretekre van szükség (hangkülönítés, szótagolás).

A könyv 2 fő részre tagolódik:

- Előkészítő időszak 3-19. oldal
- Nyomatott kisbetűk és nagybetűk ismertetése 20-119. oldal

Előkészítő időszak

A **beszéltetés**ből indul. Két cselekvéssor és két mese cselekményét bontja időrendben képekre. (Ld.: Mivel találkozik a gyerek az első oldalakon?) A szándék, hogy a gyerek napi tapasztalatából induljon ki, érthető, de idejét múlt sablonokat közvetítenek a képek, a realitásuk kérdéses. A képek alapján történő mesélés során a gyerekek előbb analizálnia kell a hallott mesét, hogy beazonosítsa a képekkel, majd szintetizáló tevékenységgel kell újra összeraknia, hogy el tudja mesélni. A második meséhez szótagolás-feladat is társul. Három, a meséből kiemelt szót kell „eltörnie”. Problémás, hogy rögtön az első szó (kút) „eltörhetetlen”.

A következő fázis a **hangoztatás**. Egy kép – egy hang kapcsolatát kell megtanulnia a gyerekeknek. A 10 kép (előbb 6 majd 4) elvárt hangoztatásához nem lehet analóg módszerrel eljutni. Egyszer természetes hangutánzásból, másszor nem természetes hangutánzásból indul ki. A képek nem segítik a gyereket, irreálisak. Pl.: Kislány cicával – „cicc” – „c”: a kép valószínűleg azt szeretné sugallni, hogy a kislány hívja a cicát, de ha ilyen közel van a cica, már nem szoktuk hívni. A kislány keze simogatásra emelkedik. Határozottan megtévesztő az „s” hangot előhívó kép: egy felhő fűj – „sss, sss” (!) – „s”. Mi itt a probléma? A gyerek mire iskolába kerül, sok tapasztalattal rendelkezik a világról, és észreveszi, hogy a képen látottak nem egyeznek ezekkel. Másat kell látnia, mint amit lát. Tulajdonképpen fogalmi úton kell megtanulnia, tekintély alapján elfogadnia a képek és hangok kapcsolatát. (A részletesebb elemzést lásd a hívóképek összehasonlító vizsgálatánál.) Nem természetes módon jut eszébe a képről a hang, hanem tanulási folyamat eredményeképpen. A kérdés tehát („Melyik hang jut eszedbe a képről?”) helytelen. Először meg kell tanulnia, mi jusson eszébe. A kérdés nyitottnak tűnik, de a továbbiakban feladatsorok épülnek az egyetlen helyes válaszra, tehát nem az. A gyakorló feladatokat bevezető szöveges instrukció (mivel nem jelet használ) a pedagógusnak, szülőnek szól. Ha felolvassák szó szerint a gyerekeknek, hogy mit kell csinálnia, valószínűleg nem fogja érteni: „Színezd ki, ha az első kép hangját hallod a képek nevében!” Ez az egy feladat 6 elemet tartalmaz:

1. „Színezd ki – Cselekvésre felszólító, érthető.
2. ha – A feltételes mellékmondat akkor érthető a gyerek számára, ha konkrét cselekvésre irányul (a mesékben is csak így fordul elő, de ott is ritkán).
3. az első kép – Sorrend felismerése, kiválasztás a képsorból.
4. (kép) hangját – Értelmezhetetlen, a képnek nincs hangja. Ha már megtanulta a leckét, akkor van. Ez esetben a feladat az, hogy emlékezetébe idézze a tanultakat.
5. hallod – Ahhoz, hogy hallja, ki kell mondania. Indirekt módon közli a feladatot.
6. a képek nevében!” – Képfelismerés, megnevezés.

A gyakorló sorokban a hang előfordul a szó elején, végén, a szó belsejében, vagy egyáltalán nem fordul elő. A hangfelismerés elsajátításánál a haladási tempó gyors. Az első képsornál már található olyan, amelyben nincs benne a keresett hang (majom, méz, nadrág, három / szám, gomba).

A **szótagolás** gyakorlásánál segítő jeleket használ. Egy téglalap annyi felé van osztva, ahány szótagú a képen ábrázolt dolog neve. Ez a segítő szándékú jelölés a felfedezés örömetől fosztja meg a gyereket: hogy maga érezzen rá a szótagolás „ízére”, jöjjön rá a szótagolás szabályára miután sok szót szótagolt már.

A **hangkülönítés**nél korongokat kell használni. A képek alatt ismét ott a szótagolós téglalap. Itt egyszerre két mennyiségre kell figyelnie a gyerekeknek. Zavaró, hogy a szótagolásnál

egy hangcsoporton belül még két-három hangot is kell elkülönítenie. Egy mozdulattal kell megragadnia a szó egységét, a szótag egységét és a hangot. Technikailag begyakoroltatható, de ez nem segíti az értést.

Az olvasás érzetét kelti a kép alapján történő hangoztatás, majd az elkülönített első **hangok összevonása**. (A részletesebb elemzést lásd később.) Az egyszerűtől halad a bonyolultabb felé (két hangtól, a három hangú, több variációjú összeolvasásig). Az utolsónál két autót ábrázoló kép van, egy sportkocsi és egy terepjárószerű. Nehéz eldönteni, hogy milyen hangot kell elkülönítenie a képek alapján.

A **szótagolás** gyakoroltatásában továbblép, a téglalapban most a gyerekek kell bejelölnie a szótagszámot. Ez komoly geometriai ismereteket feltételez. Például: hátizsák – három szótag. A gyerek konkrétan gondolkodik, három vonalat húz be a téglalapba. De három vonal egy téglalapot négy részre oszt. Így a feladat megoldása helytelen. Ha helyesen oldja meg, két vonalat húz. Három szótag – két vonal. Ez meglehetősen zavaró. Ez a típusú feladat a 16. oldalon szerepel először négy szónál, majd az 52. oldalon bukkan fel újra, és onnét következetesen ismétlődik.

Az olvasástanításban a **szótagoló módszert** alkalmazza.

A 17. oldal képe: „A bohóc kínálja a betűket” nem érthető, zsúfolt. A cím ismeretében lesz némileg érthető. Talán beszélgetés a képről a feladat?

Az ábécé hívóképei és a betűk, azaz a képes ábécé zárja az előkészítő szakaszt, mintegy utalva arra, hogy mindezt meg fogják tanulni a gyerekek. A hívóképek elemzését lásd később.

Betűtanítás

A teljes ábécét tanítja a következő sorrendben: előbb a magánhangzókat (i, a, ü, o, e, u, á, é, ö), néhány gyakori mássalhangzót közéjük ékelve (m, t, l, r, v), majd az egyjegyű mássalhangzókat, aztán a kétjegyűeket, majd az idegen eredetű betűket. A nyomtatott kis- és nagybetűk egyszerre jelennek meg. A magán- és mássalhangzókat színekkel különbözteti meg. A hosszú és rövid magánhangzókat együtt tanítja, kivéve: e – é, a – á. A hasonló formájú mássalhangzókat távol tanítja egymástól. Az olvasás gyakoroltatásánál összevonja őket, és sok egyformát olvastat. Pl.: a p tanításánál a hatodik feladatban a „p” – „b” hangokat kell megkülönböztetnie a gyerekeknek hangoztatással és hangfelismeréssel, majd nyolc b és nyolc p betűs szót kell elolvasnia. Ez megzavarhatja a p alakjának bevézését. Szerencsésebb lenne előbb a p betűt alaposabban elmélyíteni, és csak ez után alkalmazni a megkülönböztetést igénylő feladatokat.

A betűtanítás menete minden betűnél egyformán tartalmazza a következő feladatsorokat:

1. Egy nagyobb képpel kezd. Ezek nagy része (35) egy cselekményt ábrázol, amelyekről beszélgetni lehet. Kisebb részben (9) használ nem cselekményt ábrázolót: repülőtér, erdő, növény, állat.
2. A nagyobb kép mellett állnak a kisebbek, a betűk hívóképei. A hívóképen ábrázoltak a nagyobb képen is megtalálhatók (pl.: almaszüret – alma), de ez nem érvényesül következetesen. Pl.: a kezdő képből kiemeli az író kislány képét (i) és mellé teszi az ing képét (i). Ezek különösen a magánhangzók hosszú és rövid alakjainál fordulnak elő. Van olyan is, amikor nincs kapcsolat a két kép között. Pl.: A postás levelet hoz – papucs; a kislány a piacon vásárol – légyölő galóca (gomba); kerítésen át kukucskáló kisfiú (megj. nem érthető, miért kukucskál a lyukon át, mikor két lépéssel arrébb nincs is kerítés) – szekrény kulcslyuka.

3. Hangoztatás, hangkülönítés képek megnevezésével. A tanítandó betű formájának felismerése sok betű közül. Karikázással kiemelés. Rögtön az első alkalommal 4, egymáshoz nagyon hasonló formát (i, I, í, Í) kell bekarikáznia a gyereknek. Hangfelismerés, alakfelismerés együtt képek segítségével. Az egymásnak megfelelőket össze kell kötni.

Egyéb feladatok, amelyek váltogatva vannak jelen:

1. Betűsinbe való kirakás. Ezt 30 esetben alkalmazza valamilyen formában. Csak hangokat 212 alkalommal kell kirakni. Már a második betűtanításnál 3 betűt (i, í, a) kell megkülönböztetnie a gyereknek, és mivel a kis- és nagybetűket együtt tanítja ez 6 formát jelent, amiből 4 finom megkülönböztetést igényel, mert nagyon hasonlóak. A tizedik betűtanításnál (30. o.) már 16 alak felismerését várja el. A legtöbb 22 betűalak felismerését kéri. A sorokat úgy állították össze, hogy közöttük sok a hasonló formájú betű. Pl.: cs,zs,sz,cs,d,gy,b,p,cs (96. o.), ny,ty,cs,zs,ty,gy,sz,zs,ny (104.o.) Értelmes szót először a 44. oldalon kell kiraknia. Összesen az egész könyvben 167-szer.
2. Szóalkotás, kiegészítés képek segítségével. A képek nemcsak megkönnyítik a feladat megoldását, korlátoznak is, hiszen így csak **egy** helyes megoldás létezik.
3. Olvasás: sok hasonló szót olvastat együtt. A betűk egyenkénti tartós bevésésére kevés idő áll rendelkezésre. Az egyes betűk biztonságos felismerése nélkül ezek a feladatok zavaróak, megterhelők.
4. Szó, mondat és szöveg olvasásértését vizsgáló feladatok (a részletes elemzést ld. később):
 - az olvasott szó rajzolása (63. o. 7. feladatában a képen a szánkó hiányzik, azt kell lerajzolni, de a szövegben is rajzosan található. Nem derül ki, mi a cél vele.)
 - a kérdést a megfelelő válasszal összekötni
 - a szót és a jelentésének megfelelő képet összekötni
 - a kérdésre válaszolni.

Feladattípusok:

Összesen 15 feladattípus található a könyvben. 10 jellel utasít, 5 szöveggel. A feladatok végrehajtásánál belső folyamatként gondolkodás és érzés megy végbe, külső folyamatként cselekvés.

Gondolkodás:

- Nem direkt módon végeztet gondolkodási műveleteket. Pl.: képfelismerés (osztályozás), olvasás (analizálás, szintetizálás)
- Direkt módon végeztet gondolkodási műveleteket (12). Pl.: „Mi nem illik a sorba?”-típusúak, ellentétpárok felismerése (aszimmetrikus összefüggések, differenciálás), igaz – nem igaz (ítéletalkotás), kiegészítés értelmes szóra (indukció), kiemelés (absztrakció).

A gyakorlásra szánt feladatok verbalizálnak, fogalmakkal operálnak, konvergens gondolkodást igényelnek. A könyvben mindössze **három** olyan feladat található, amelynek esetleg több megoldása is lehetséges.

Érzés:

A feladatok mechanikusan követik egymást, amely egyrészt megnyugtató, mert kiszámíthatóság van benne (az egyes feladatokban azonban kiszámíthatatlanság van- ld. fent), másrészt a 6-7 éves gyerekek fárasztóan unalmas. A sok hasonló forma közötti differenciálásnak ugyancsak fárasztó hatása van. A sok hasonló, értelmes kapcsolat nélküli szó olvasása szintén nem túl érdekesítő. Pusztán mechanikus technikát igényel, az életkori sajátosságokat (egység iránti igény, érzelmi kötődés szükséglete) figyelmen kívül hagyja. Az olvasásra szánt szövegek nyelvhasználatra erőltetett, szokatlan csengésű, ehhez sem tud a gyerek érzéssel kapcsolódni. A 16 vers, 9 mondóka, 5 nyelvtörő némileg enyhíti a helyzetet, de ezek között is szerepel olyan, amely a gyerekek számára nehezen érthető, pl.: Ady Endre két idézett versrészlete (111. o.). Van olyan típusú feladat (4), amelynek a szándéka nem egyértelműen világos. (Ilyen típusú pl.: Mit mos a mama? Esőt, vasalót, sálat ld.: 51.o) Ha humorosnak szánt feladat, esetleg a helyzetkomikum megneveztetheti a 6-7 évest, de ennek az a feltétele, hogy elegendő időt kapjon az elképzelésre. Ha nem annak szánták, önértéket sértő.

Cselekvés, mozgás:

A 15 feladattípus a cselekvés szempontjából 9-re csökken. Ezek sorrendben a következők:

1. Karikarajzolás (451)
2. Betűsínbe való kirakás (379)
3. Vonalhúzás (114)
4. Körszínezés, színezés (54)
5. Olvasás (48)
6. Hangoztatás (25)
7. Rajzolás (18)
8. Beszéd (8)
9. Írás (7)

Mi ebben a probléma?

A betűtanulás során a gyerek absztrakt jeleket sajátít el. Ezek bevéését segíti, ha egy időben látja, írja, hangoztatja. Tehát a szem, a kéz és a beszédszervek együttes munkájára van szükség. Ha ennek ismeretében tekintünk a fenti cselekvéssorra, az állapítható meg, itt a mozgás nem segíti a folyamatot. A 6-7 éves gyermeknél éppen a mozgás a domináns terület, ezen keresztül tud könnyen tanulni. Ezért zavaró, hogy miközben a **különböző** hangokat hangoztatja, **egyforma**, parányi karikákat kell rajzolnia, színeznie vagy vonalat húznia, esetleg kis-méretű, vékony papírocskákat rakosgatnia.

A 9 cselekvéstípus önmagában véve is igen kevés ebben az életkorban.

Esztergályosné Földesi Katalin: Arany ábécé Gyakorló olvasókönyv az 1. osztály számára

Illusztrálta Kurucz Krisztina

Apáczai Kiadó 2004.

„Az én ábécém” című könyvhöz tartozó gyakorlókönyv.

A könyv külső megjelenése hasonló az előzőekben elemzett könyvhöz; füzeteszerű, nagyalakú. A betűk mérete kellően nagy, segíti az olvasást. Felépítése is csak kisebb eltéréseket mutat. A könyv célja az olvasókönyvben tanultak gyakoroltatása. Feladattípusai ezért megegyeznek a könyvben találhatóakkal.

3 fő részre tagolódik:

- Előkészítő szakasz 3-15. oldal
- Betűtanítást segítő feladatok 16-72. oldal
- Szövegértést segítő gyakorlatok 73-93. oldal

Előkészítő szakasz

Az előkészítő szakasz első két feladata új; a térbeli tájékozódást vizsgálja (fölötte, mellette, előtte, alatta) és a finommotorikát gyakoroltatja. Ez a két feladat teljesen különálló, hasonló jellegű sem ebben a könyvben, sem a másokban nem fordul elő többször.

A hangoztatást, hangfelismerést, hangelkülönítést, szótagolást az első könyvben begyakorolt módon kell a gyerekek végrehajtania. Ezek a feladatok az első olvasókönyvben található számát növelik, mivel nincs bennük eltérés. (Ezek elemzését ld. fent)

Az oldalak zsúfoltak, a szemnek nehezen áttekinthetők (pl. 13. o. 30 kép, 75 feladatelem). A feladatokat vízszintes vonal választja el. Mivel ez is egy jel, ez nem teszi áttekinthetőbbé a gyerek számára az oldalt. A hangösszevonást gyakoroltató feladatokban a 4 hangból álló szavakig jut el.

Betűtanítást segítő feladatok

Az egyes betűknél a hívókép és egy vers található. A vershez feladat kapcsolódik; a tanult betűt kell felismerni és bekarikázni. A versek közül néhány tartalmilag erősen kérdéses. Pl. „ú – újság „Tele képpel, betűvel, / jó hírrel és derűvel.”, m – maci „szófogadó, jól tudom, / nem szuszog az ágyamon.” Általában erőltetettek, a cél az volt, hogy a tanult betűből minél több legyen a versben. Magyaros hangsúlyos, felező nyolcas a verselése, páros rímű. Ezt a formát könnyű emlékezetbe vésni, mert erős zeneisége van. Ha a hangsúlyt a vers mondásakor kiemeljük, akkor egy 6-7 éves gyerekeknek lehet benne zavaró elem. Pl.: ü – üveg „cumisüveg, tejasüveg, / nagyanyónak meg szemüveg” – Mi az a „megszemüveg”? Ez ellentétes hatású azokkal a feladatokkal, amelyek a hangoztatást, hangelkülönítést gyakoroltatják. A versek esztétikai minősége alacsony színvonalú. Többségük nem kelt valódi érzelmeket egy 6-7 éves gyerekekben. Kicsillan közülük az „e” betűhöz tartozó versike (Kodálytól ismerjük, de itt szerző nélkül áll), amely a tartalom és forma teljes összhangját mutatja, valódi érzelmi táplálék játékoságánál, zeneiségénél fogva.

A feladatok jelölése megegyezik „Az én ábécém” –ben találhatóakkal. Egy új jel szerepel a „Rakd ki betűsínbe!” mellett. A jelhez magyarázat nem tartozik. A magánhangzók esetében a kisbetűk jele az önkényesen választott piros háromszög, a nagybetűé a piros kör, a mássalhangzóknál zöld színnel találkozunk. Egy – a számtankönyvek „gépét” idéző forma, amelybe felülről bepottyan például a kis i, alul kipottyan a nagy I. Fölül, a bemenetnél, az ábra mellett ott áll a piros háromszög, a kimenetnél alul a piros kör. Ezek olyan jelek, absztrakt ábrák,

amelyeknek nincs a valósággal kapcsolatuk, tehát a kisiskolás nem tudja korábbi tapasztalataihoz kapcsolva megérteni. A könyvből nem derül ki, mi a célja ezeknek a jelöléseknek.

Az olvasást gyakoroltató feladatoknál a „sok hasonló egymás mellett” elvét alkalmazza. Többnyire betűkapcsolatokat olvastat, sok esetben ezek a kapcsolatok értelmetlenek. Az értelmetlen betűkapcsolat olvastatása elveszi a gyerek kedvét az olvasástól. A 6-7 éves gyerekekben az a bizalom él, hogy a betűkből értelmes szavak állnak össze. Olyan ez, mint amikor rejtvényt fejt az ember. Kell lennie értelmes megoldásnak. Minden egyes megoldás örömezzéssel, megerősítéssel jár. Ez motivációként tér vissza egy következő esetben. Itt ez az öröm elmarad, helyette csalódottságot lehet érezni. A feladat metodikai célja érthető (az összeolvasás technikájának bevétele), ilyen formában az adott életkorban legfeljebb terápiás céllal indokolt. Összesen 11- szer kell mondatot, 17- szer szöveget olvasnia a gyerekeknek. A szövegekbe minél több aktuálisan tanított betűt igyekeznek beépíteni, a mindennapi természetes beszédhez képest furcsa és szokatlan hangzásúak ezek az olvasnivalók. A 26. oldal 4. feladata zavaró lehet ; balról jobbra tanul olvasni – írni, a feladatban körbe kell olvasni egy képet: balról föl, le jobbra, le balra.

A direkt gondolkodtató feladatokból kevesebb, a szövegértést vizsgálókból több van, mint az olvasókönyvben. A szövegértés vizsgálata 16-szor fordul elő 3-4 kérdés formájában. Ezek a kérdések általában „rákérdezősek”(pl.: „Ki vágta le a disznót?” A szövegből kikereshető válasz: „Zsiga bácsi” ld. 59. o.) A kérdésekre adott válaszok többnyire szavak, szókapcsolatok. Ha a gyerek a teljes mondattal válaszol, akkor a tanulási folyamat hasonló ahhoz, ahogyan idegennyelveket tanulunk. A probléma, hogy a gyerek nyelvhasználatában fejlettebb annál, ami itt az elvárás. A könyv a mindennapi beszédben természetes kérdések és válaszok helyett a triviális, a gyerek értelmi képességeit alábecsülő, „tankönyvízü” egy kérdés – egy feleletet gyakoroltatja. A feladatok között hibás is előfordul: (65. oldal) „ Hol él a mezei nyúl?” „A mezei nyúl vadon él.” A mondatban a „vadon” szó módhatározó. A kérdés helyhatározóra vonatkozik.

Szövegértést segítő gyakorlatok

A szókapcsolatok értésétől a szövegértésig halad. A szókapcsolatokat rajzos feladatokkal vizsgálja. Ez a gyerek életkorának megfelelő módszer. A könyvben a rajzolásra hagyott hely túl kicsi. Pl.: (73. oldal) nyolc fülesbögrét kell lerajzolni, egy már megvan, mérete: 1,5 cm x 1,6 cm. A feladat teljesítéséhez 11-12 cm-re lenne szükség, a rendelkezésre álló hely 7,4 cm. A feladat tehát látenszen arra szólítja fel, rajzoljon kisebbeket, ossza be a rendelkezésre álló helyet. Ez bonyolult gondolkodási művelet. A 6-7 évest ha cselekvésre szólítják fel, cselekszik. Nehéz még ezt tudatosan visszafognia, előbb gondolkodnia. Erre lassan érik meg. Szerencsésebb lenne, ha az ehhez hasonló rajzos feladatokra maradna akár egy teljes oldal, de megoldás lehet a külön, megfelelő méretű lapra való rajzoltatás is. A rajzkiegészítő feladatok egymáshoz nem kapcsolódnak, mondatértést vizsgálnak. A színes nyomtatásra nehéz színesceruzával jó minőségben rajzolni.

A „Lényegkiemelési gyakorlatok” cím a gyerekeknek szól, hiszen szótagolva van. A lényegkiemelés fogalmi művelet eredménye, s mint ilyen, korai még erőltetni. Azonkívül a példák sem igazán segítik az értést, hiszen semmi nem indokolja, hogy pl. a „Dömötör papírt tép” mondatnak miért a „papírt” a lényege. Valójában ezek a feladatok nem lényegkiemeléssel foglalkoznak, hanem mondatértéssel, és azt egyszerű „rákérdezéssel” ellenőrzik.

A „Felelgető”, közismert nevén a „Gyertek haza, ludaim...” (81. o.) üdítő színelőadás a könyv szövegei között. Egyszerű, érthető szavak, az olvasáshoz érzés kapcsolódik, van benne dinamika. A hozzákapcsolódó feladat ezt az élményt megtöri: választania kell szerepet (hívogató – ludak !) és aszerint felolvasnia társainak. Tehát, ha ő a hívogató ezt olvassa:” Gyertek haza, ludaim! ... Miért? ... Mitől?... Mit csinál?... Miben? ... Mibe?” , ha ő a „ludak” : „ Nem

megyünk! ...Félünk. ... Farkas van a híd alatt. ... Mosakszik. ... Aranytálban. ... Kiscica farkába.” Ez így furcsa. Természetesebb, a gyerekek életkorához megfelelőbb lenne, ha eljárt-szanák az olvasottakat.

A Weöres Sándor- vers feldolgozásánál az elválasztó jelek helyett a szótagokat alul egy görbével köti össze, segitendő az olvasást. A gyerek szeme a betűkön túl még egy új jelet is fel kell, hogy fogjon, meg kell, hogy értsen.

A két vers után rövidebb- hosszabb mesék következnek. A szövegek feldolgozási módja problémás. A 6-7 éves a mesét a maga teljességében értelmezi. Érti annak cselekményét, humorát (de csak a helyzetkomikumot). A feldolgozás során finom különbségeket kell tennie az ítéletalkotás szintjén. Pl.: vidám – kacagtató (83.o.) Mivel az ezt megelőző feladatban a mese szereplőit kell megneveznie (süket, vak, kopasz), óhatatlanul a két dolgot összekapcsolja, mert konkrétan, képekben gondolkodik. A másik mese (A cigány meg a szél) feldolgozása során három közmondás közül kell a cigányra illőt kiválasztania. A megoldás során előbb értelmeznie kell a közmondásokat egyenként. A közmondások értelmezése bonyolult gondolkodási folyamat eredményeként jön létre, ez még nem a 6-7 éves gyerek sajátja. A következő lépésben a mesében szereplő cigányról kell ítéletet alkotnia. Az ehhez szükséges gondolkodási képességek is csak később alakulnak ki. A közmondások értelmezéseit egyenként össze kell kapcsolnia a cigányról alkotott ítélettel, és mindegyik esetében eldönteni, van -e megfelelés, vagy nincs. A mesék jó választások, a hozzákapcsolódó feladatok a sejthető didaktikus szándékot (tolerancia ?) éppen az ellenkezőjére fordítják. Hasonlóan erőltetett a további 4 mese feldolgozása is.

**Esztergályos Jenő: Első olvasókönyvem Az 1.osztály számára
Illusztrálta Kurucz Krisztina
Apáczai Kiadó 2003.**

Külső megjelenése hasonló az ábécéskönyvekhez; füzetszerű, nagyalakú. Az oldalak ebben a könyvben is zsúfoltak, a versek szellősebb tipográfiája sem igazán tudja ezt enyhíteni, mert két-három vers is található egy oldalon. A szövegeket a 9. oldalig szótagolva szedték, utána szótagolás nélkül. Az átállást megkönnyíti, hogy a 9. oldalon található történet kétszer szerepel; egyszer szótagolva, egyszer szótagolás nélkül. A betűk mérete alkalmas az olvasástanuláshoz. Tipográfiailag az előző könyvekhez hasonlóan elkülönül az olvasmány szövege (fekete betű) a feladatok szövegétől (kék betű). Itt még egy elkülönítés található: az ünnepekhez tartozó szövegeket piros betűvel szedték.

A könyv egyes fejezeteit az évkör téma tartja össze, a tél, tavasz, nyár témák közé ékelődik be 2-2 fontosnak ítélt téma, így 6 fejezetre tagolódnak:

- Itt van a tél
- Meséről mesére
- Víg tavasz, virághintő
- Barátaink: az állatok, a fák, a virágok
- A család
- Koszorús nyár, kalászdöntő

Az olvasókönyvben 132 rövidebb, hosszabb olvasnivaló található. Naponta 1-2 olvasmányt kell feldolgozni, ha a 2. félévben a könyv végéig szeretne eljutni a pedagógus.

Az olvasmányok nyelvezete nem igazodik minden esetben az életkorilag feldolgozhatóhoz. Könnyen érthető, életkorhoz szóló fejezet a „Meséről mesére”, amely a könyv terjedelmének 18 %-át teszi ki. A mesék rövidek, áttekinthetőek a szemnek, érthető a nyelvezetük. Az egyéb szövegekre jellemző a direkt nevelő célzat, az intellektuális fogalmak használata. Előfordulnak ritkán használt szavak.

Az olvasókönyvben előforduló szavak, amelyeket a 6-7 éves általában nem használ, esetleg hallhatta már, de a szó jelentése nem valódi értésen alapszik.

▪ Mátkálás	▪ Komálás	▪ Feltámadás
▪ Időszak	▪ Úszóhártya	▪ Afrika
▪ Népi szokások	▪ Évforduló	▪ Húsvéti ünnepkör
▪ Jellemző	▪ Mátraalji palócok	▪ Áldás
▪ Dél-Dunántúl	▪ Ragadozó	▪ Leszorítás (szak-
szó)
▪ Hagyomány	▪ Költemény	▪ Zárónap
▪ Alakoskodás	▪ Ormánság	▪ Egyházi ünnep
▪ Palócok	▪ Vadállat	▪ Emlős állat
▪ Hím	▪ Kokárda	▪ Reménység
▪ Vízkereszt	▪ Biblia	▪ Mezőgazdász
▪ Moldvai csángók	▪ Fajta	▪ Mindenek
▪ Dekagramm	▪ Tanú	▪ Csimpánzok csa-
ládja
▪ Forradalom	▪ Jézus Krisztus	
▪ Szokás	▪ Mérnök	
▪ Tartózkodik	▪ Római Katolikus	
▪ Szabadságarc	▪ Egyház	

Az olvasókönyvben előforduló mennyiségfogalmak, amelyet olvasnia és értenie kellene az 1. osztályos gyerekeknek:

- 2000
- 10-15 méter

Mondatok, kifejezések:

- „A tél temetésének, a tavasz eljöttének ünnepe.”
- „Megkezdődött a harc a magyar nép szabadságáért.”
- „...növényi eredetű táplálékot fogyaszt.”
- „...kérdés- felelet formájában.”

A természetről szóló szövegek általánosító jellegűek. Nem egy történettel tanítja a gyereket pl egy állat ismeretére, hanem általánosan ír róla. A hiányzó érzelmi töltést a szerző is érzi, de ezt édeskedéssel igyekszik pótolni (pl: Az őz , 63.o.). Az állatok kiválasztásában a közelitől a távoli felé halad (baromfi udvar lakói – jegesmedve). A 6-7 éves gyerek térbeli gondolkodásához, térszemléletéhez igazodva helyesebb volna az elsónél megállni, és annál elidőzni. Egy állatról, vagy pl. a baromfiudvar lakóiról folytatásos, érdekes történetet lehetne olvasni.

Az ünnepekhez írott szövegek értéséhez szükség van a fogalmi gondolkodásra, absztraktak. Direkt módon, fogalmi utasításokkal nevel szokásra. Pl. „ Ha a Himnuszt hallod, min-

dig és mindenütt állj vigyázzba, így add meg a tiszteletet!” (Ld.: 109.o.) A kisiskolás korban cseng le az utánzáson keresztül tanulás nagy korszaka (óvodáskor). Van, amit még utánzással tanul meg. Így azt is, hogy a Himnusz éneklésekor egyenesen álljon, hiszen körötte minden felnőtt is ezt teszi. Az ilyen pillanatokban átélt érzés az, amitől később maga is meg fogja tenni, belső indíttatásból. Az intellektuális utasítás eredményeként ez nem jön – és ha a gyerekek életkori sajátosságaiból indulunk ki, be kell látnunk -, nem is jöhet létre. Hasonlóan didaktikus feladat nyolcszor szerepel a könyvben.

Az olvasmányokhoz kapcsolódó feladatok

Beszédfejlesztő gyakorlatot 9 esetben találunk, ezek „Beszélgessetek...”, „Meséld el!” típusúak. A témákat megjelöli. Egy esetben a beszélgetőtársat is: „Beszéljess a versről szüleiddel!” (91.o.) A vers Váci Mihály Még nem elég című verse.(A morális nevelést célzó feladat elemzését ld fent.)

Az olvasást 4 különböző módon gyakoroltatják a feladatok, az utasítások egy (6) vagy két (24) elemet tartalmaznak:

1. Felolvasással (6)
2. Szerepek szerinti olvasással (13)
3. Kiemeléssel (7)
4. Hangsúlyozással (4)

A két elemű instrukciók az olvasástanulás kezdetén nehezek, mert a betűfelismerésen, szóösszeolvasáson, szövegértésen túl másra is figyelnie kell a gyerekeknek. A szerepek szerinti felolvasás érdekes, motiváló erővel bír, de a hangos és néma olvasás váltogatása olyan éberséget és decentralizációt kíván, ami csak később, 9 éves kor körül alakul ki. Több szereplős szövegek esetében ez még nehezebb. A kiemeléssel együttjáró olvasási feladatokban szavakat, szókapcsolatokat, esetleg mondatokat kell felolvasnia. Akkor is, amikor már képes szöveg olvasására. Ezeknek a feladatoknak nincs motiváló erejük. A hangsúlyozás feltételezi az értést. Ha értés van, a hangsúlyozás a maga természetes módján jelen van. A gondolkodásból való hangsúlyozás („Látom, hogy kérdő mondat, mert felismertem és megértettem a kérdőjelet, ezért hozzákapcsolom a kérdőhangsúlyt.”) a 6-7 éves gyerekeknek lehetetlen feladat. Az egyszerű nyelvtani fogalmak felfogására 9 éves kor körül érik meg a gyerekek. Addig azonban kellő tapasztalatot kell gyűjtenie azáltal, hogy beszél, verset mond, olvas, vagy olyan érdekes vicces feladatokat old meg, mint amilyen csak **egy** található a könyvben:

„Alkoss találós kérdéseket: ol-ló, há-ló, va-sa-ló, sar-ló, kan-dal-ló, da-rá-ló, kot-ló Pl: Melyik ló tud halat fogni?”(87.o.)

A szövegértést vizsgálja a már korábban elemzett

- egy kérdés – egy felelet módszerrel 155 esetben.
- 41 feladatban szóban kell válaszolnia a kérdésre,
- 113-szor aláhúzással, kikereséssel,
- 4-szer írásban,
- 10 alkalommal pedig el kell döntenie, igaz-e vagy hamis az elolvasott ítélet, és azt a megadott módon jelölnie kell.
- Rajzolással 12 esetben ellenőrzi a szövegértést, vagy motivál az olvasásra.

Az instrukciók vegyesek, vannak nehezen megoldhatók. Itt is a feladatok nyelvi megfogalmazása teszi a gyerek számára nehézkessé a feladat értését. A rajzolásra való utasítás akkor érthető, ha a rajz tartalma cselekvésre (igére), vagy olyan dologra (főnév) irányul, amelyet már

ismerhet, vagy azt a fantáziájában életre keltheti. A minőséget csak a tárgyhoz kapcsolva tudja értelmezni, és ezeknek kellően konkrétaknak kell lenniük (pl: nagy ház, piros labda, stb). A módot, a hogyan (határozó) nehéz rajzban, utasításra ábrázolnia.

Mit kell rajzolni?

Érthető:

- Minek öltöznél farsangon?
- A tanult versben szereplő csodakutyát
- Melyik állat köszönti a hajnalt?
- Azt az állatot, amelyiket szívesen befogadnád az otthonodba.
- A hugával sétáló Gyurkát
- Kedvenc gyümölcsödöt

Nehezen megoldható:

- Hogyan ragadta meg az oroszlán a kiséget?
- Egyetértésben baktató teve és egér
- Mit vár a költő a tavaszi hónaptól?
- A lelkiismeretesen ápolt fa
- Ahogyan édesapádnak mesélsz
- Májusi esőben fejlődő növények
- A szövegbeli és a saját tanító néni

52 esetben fordul elő olyan feladat, amelynek több megoldása lehetséges. Az „Adj címet!” feladatok többféle jó megoldása akkor lehetséges, ha a gyerek birtokában van a lényegkiemelő képességnek. (A lényegkiemelő képességről ld: fent) Ok-okozati összefüggést kell a szöveghez kapcsolódóan 25 esetben felismernie. Ezek között van egyszerűbben megoldható, mert épít a gyerek már meglévő tapasztalataira és elegendően konkrét, pl.: „Miért nem tudta bevinni Boriska a hópihét az iskolába?” (5.o.), „Miért nem tudták eldönteni, mi a legfinomabb?” (55.o.), és vannak nehezebbek, pl.: „Miért nevezte kincsnak a kis erdei virágot a költő?” (72.o.). A vers érzelmileg hat, de a feladat ez alól a hatás alól kivonja a gyereket. A 6-7 éves érzelmi intelligenciája nagy, pontosabban „értheti” a verset, a költőt, mint egy felnőtt. Ez az intellektuális feladat azt kéri tőle, hogy a személyes érzéseitől elvonatkoztatva verbalizálja egy másik ember feltételezett érzését.

Irodalomelméleti (18), nyelvtani (6) valamint környezetismerethez (9) kapcsolódó feladatokat is tartalmaz a könyv. A ritmus kopogása, tapsolása (3) az életkori sajátosságokat figyelembe vevő feladat, azonban a vers prózában való visszaadása, a rímekre vonatkozó feladatok nem azok. A nyelvtanhoz és a környezetismerethez kapcsolódó feladatokra vonatkozó megjegyzéseket ld. fent.

Nyiri Istvánné: Hétszínvarázs Olvasókönyv 2. osztályosoknak
Illusztrálta Rényi Krisztina
Apáczai Kiadó 2004.

Külső formáját, minőségét tekintve az első osztályos könyvekhez hasonló. 133 oldalon közöl olvasmányokat. A betűmérete kisebb, mint az első osztályos olvasókönyvé, de megfelelő méretű az olvasáshoz. A nyomtatott szövegek mellett néhány esetben folyóírással írt közmondás, szólás is található. Ezek színben is (kék) jól elkülönülnek. Az egyes fejezetek címeit más-más színnel nyomtatták. Az „Illemkockák” egy fejezet kivételével minden fejezetben megtalálhatók, a címszó narancssárga. A könyv oldalai két hasábot tartalmaznak, a szövegek tördeltek. Ez az olvasást megnehezíti, néha zavaró. (Pl: 20.o. A bal oldali hasáiban egy nagyméretű

kép van, a szöveg a kép alatt, a lap alsó harmadában kezdődik. A jobb hasáb a cím alatt indul nagybetűvel.) Illusztrációként fotókat és rajzokat vegyesen találunk a könyvben.

Az olvasókönyv 7 fejezetre tagolódik, amelyek részben megtartják az elsős olvasókönyv tematikáját, azt bővítik, részben újak:

- Szól a csengő, kezdődik az iskola 3-15. oldal
- Barátunk a természet 16-52. oldal
- A mesék birodalma 53-80. oldal
- Otthon, család, szeretet 81-105. oldal
- Szülőföldünk, környezetünk 106-118. oldal
- Jeles napok, ünnepek 119-127. oldal
- Vakációváró 128-134. oldal

A könyv 176 olvasmányt tartalmaz, a vers (87) és próza (89) aránya kiegyenlített. A prózai szövegek többsége szépirodalmi mű (70). Ezek nyelvezete többnyire érthető a 8 éves gyerekeknek. Néhány olvasmányhoz közmondás, szólás kapcsolódik. Közülük sok (54%) negatív megfogalmazású. Pl.: „Nem igaz barátság, mely könnyen elmúlik”, „Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret.” „Ki nem dolgozik, ne is egyék.”, „Ő sem volt ott, ahol az észet osztogatták.”, stb. A közmondásokat a gyerekek konkrétan értelmezik. Az elvont, hasonlat- vagy parabolaszerű jelentést nem könnyen értik. Egy- egy sokszor használt közmondás „ízére” ráérezhetnek, ha azt egy megfelelő történetben és nyelvi környezetben hallják. Semmi sem indokolja, hogy a közmondásokat morális nevelő szándékkal az olvasmányokhoz kapcsoljuk, ezzel a gyerek számára a történet mondanivalóját kiemeljük. A könyvben szereplő történetek és a hozzájuk kapcsolt közmondások között sincs mindig értelmes összefüggés. Pl.: A kiskakas gyémánt félkrajcárja – „Ki korán kel, aranyat lel.”, Megjárta Jancsi – „ Nem akarásnak nyögés a vége”.

Az olvasmányok hangulata sok esetben szomorú, fájdalmas érzéseket kelt.

Az iskolai élethez kapcsolódó olvasmányok elvárásokat közvetítenek: az a jó gyerek, aki reggel vidáman indul iskolába, az úton nem bámészkodik, az iskolában rendesen viselkedik, okosan felel, úgy, mint a vízfolyás, nem lusta, jószívvel kölcsönadja a dolgait társainak. „Aki tanul, halad, aki lusta, marad.” áll a „Sehallselát Dömötör” című vers után. A tíz történet közül öt szomorú érzéseket ébreszt a gyerekekben. Az itt található tartalmakhoz nehéz kapcsolódni a 7-8 éves gyerekeknek, akinek érzelmi életére az öröm alaphangulata jellemző. Mivel saját tetteire nem tud „kívülről” ránézni, az indítékokat sem elemezgeti, a morális történetek nem érnek célra. Amit viszont nagyon jól megérez ezekből a szövegekből az az elvárás. Ha ezeknek megfelel, szeretik, ha nem, nem szeretik. A felsorolt elvárásoknak nagyon nehéz megfelelni, hiszen ezek közül ebben az életkorban csak kevésnek képes megfelelni a gyerek súlyosabb lelki károsodás nélkül. A gyerek tehát a „nem megfelelés”-t élheti át, ami közérzetére, önbizalmára hatással van. Janikovszky Éva írásában egy gyerek mondja el egyes szám első személyben gondolatait, érzéseit. A 7-8 éves gyerek verbálisan még erre így nem képes. A novella felnőtteknek szól.

A természetéről szóló olvasmányok leíró, lírai jellegűek. Ezek 9 éves kor után jobban feldolgozhatók. A 2. osztályban életkorilag azok az olvasmányok indokoltak, amelyeknek mozgalmasságuk van, párbeszédet tartalmaznak. A leíró jellegű írások mondatait, szavait nehéz áttekinteni. Ez az értő olvasás tanítását nem segíti. Bármennyire szépek is ezek a mondatok, jobb őket későbbre eltenni: „Az őszi erdő minden évben megújuló csodálatos színjátéka a lombhullatás. Szinte a szemetek előtt, napról napra színesednek a levelek, változnak fokozatosan sárgára, vörhenyesre vagy éppen barnára. De amíg idáig eljutnak, a színek ezerféle finom árnyalatát csodálhatjátok meg.” (27. oldal) A történetek képei közül több fájdalmasan

szívszorító. (Szegény, szállást kérő tücsök; árva cinege, akinek nincs cipője; törött szárnyú golya; a megszokott tájtól elváló, fájdalmasan jajgató vadludak; éhen pusztuló madarak; stb.)

„A mesék birodalmá”-ban az észről (okosságról, ravaszságról, leleményességről, ostobaságról) szólnak a történetek. A válogatott mesék érdekesek, humorosak, különböznek az elsős olvasókönyvben találhatóktól, és ez fontos. Némiképp kilóg a sorból Gárdonyi Géza története (Megjárta Jancsi). A kapálás helyett a kutyaságot választó kisfiút megneveli az édesapja. Az olvasmány inkább szól az apa nevelési módszeréről, mint arról, hogy „Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret.” (A három közmondás közül, ami itt áll, egyik sem igaz a történetre.) Jancsi nem lusta, hanem fáradt: „Jancsi kapált az apjával. Nem könnyű dolog a kapálás. Jancsi elfáradt.” Az édesapja nem azért nem ad neki enni, mert nem dolgozott, hanem azért, mert Jancsi kutya. A történet képei meglehetősen erősek a 7-8 éves gyereknek. Kivel tud azonosulni? Az apával, aki az éhes fiának csontot dob? A fiúval, aki a körtefa alatt heverészve nézi a kapáló apját? Ebben a történetben nincs valódi katarzis.

„–Édesapám- feleli Jancsi-, nem kívánok tovább kutya lenni, mert ha még tovább is kutya vagyok, a tésztából se jut. Így került ki aztán Jancsi a kutyaságból.” Azok az érzések, amiket a képek és az apa szavai keltenek, nehezen feldolgozhatók a gyerekeknek.

A családi életről szóló történetek életképeket villantanak föl. A fejezet elején található rossz minőségű fotó mosolygó, kétgyerekes (egy fiú, egy lány) családot ábrázol. Ennek a sztereotíp képnek és a fejezetben található történeteknek nincs közük egymáshoz. Az itt közölt elbeszélések közül hétnek szomorú, nehéz hangulata van. Vegyesen állnak itt régi korok hangulatát idéző (pl.: „A család” 84.old. „Hogyan tanultam meg olvasni?” 93.old., „Nagyapó” 99.old., stb.) és mai (pl.: „Vices ez a Zsuzsi” 88. old., „Akár hiszed, akár nem” 98.old., stb.) történetek. Tanító jellegűek (pl.: „A fiúk” 86.old., „A nehéz kétgarasos” 102.old, stb.) és bizonyos problémákat felvetők (pl.: „Mi van Zelma nyakában?” 87.old., „Sötétség” 91.old., stb.) Az olvasmányok között kevés olyan található, amely figyelembe veszi a gyerek életkorát, és motivál az olvasásra. Jó választás például a két Petőfi-vers (Anyám tyúkjá, Arany Lacinak).

A „Szülőföldünk, környezetünk” fejezeten belül a faluról és a városról szóló történeteket olvashat a gyerek. A faluról szólók között szerepel a „Micó” című elbeszélés, kevésbé érthető módon. A kölykeit emberi önfeláldozással mentő macska története, tragikus végkifejlete főlegesen terheli meg érzelmileg a gyereket. A városról szóló rész Budapestről foglalkozik. Tulajdonképpen virtuális városnézés nominális stílusban megírt szöveg alapján. A 72 sornyi szövegben 30 olyan név van, amely új a gyerekeknek.

Az ünnepekhez válogatott versek, történetek egy csoportba szedve szerepelnek az olvasókönyv végén. A Mikulás-napi vers elolvasása nem fejleszti a gyerek esztétikai érzékét: a vers ritmusa és rímelése megbicsaklik, szóhasználata furcsa, az egész vers nehezen érthető. „Erdőmélyen farakás,/ ott lakik a Mikulás./ Piros arca, mint a kalács./ Szakállá, mint a faháncs./ Csalogasd ki, énekelj,/ mint kerengő hópehely./ Dalolj, dalolj havakat,/ álmodj paplanod alatt...” Ez a fejezet összemosódik az utána következő „Vakációváró”-val. Mindkettő rövid, és az utóbbi is tartalmaz ünnepet: a pedagógusnapot. Az itt található verseket ízlés kérdése, hogy olvastatja-e a tanító.

Az „Illemkockák” nyelvezete modoros. Olyan szavakat, kifejezéseket használ, amiknek szokatlan hangzása van. Ezeket a mindennapi beszéd során nem használjuk, a tankönyvek által kifejlesztett nyelv termékei (pl: „tevékenykedned”, „embertársaid”, „együttesen alkotják”, „hibáid felismerésében”, „öltözeted, tested ápoltsága”, „ a jó közérzet alapja, stb.). Az itt olvasott szövegek tartalmáról az életkor összefüggésében ugyanaz állapítható meg, mint ami az első osztályos olvasókönyvnél.(ld. ott).

A 7-8 éves gyerek megtanulta a betűket, megtanulta, hogyan kell olvasni, most a gyakorlás, elmélyítés következik. Ezt azok a szövegek segítik, amelyek áttekinthető hosszúságúak, nem tartalmaznak sok hosszú szót, érthetetlen kifejezést, és aminek a tartalmára nem nehéz

figyelni, érdekes. A könyvben a szövegek hosszúsága változó (840 karaktertől 5040 karakterig). Egyéb mutatókat ld: az összehasonlító adatoknál.

Az olvasókönyv nem tartalmaz feladatokat.

Burai Lászlóné- dr Faragó Attiláné: Hétszínvarázs munkafüzet a 2. osztályos Hétszínvarázs olvasókönyvhöz Apáczai Kiadó,2004.

A munkafüzet feladatai az olvasókönyvben található történetekhez kapcsolódnak. Az instrukciók szövegesek. A szöveges utasítások mellett időnként jelek találhatók. A jelek között tematikusan csoportosítja a feladatokat: beszédgyakorlatok, olvasást gyakoroltatók. Egy arra szólít fel, hogy az olvasásfüzetben kell dolgozni, egy pedig jelöli, hogy játékról van szó. Olvasmányonként 4-8 feladatot kell a gyerekek megoldania. A tevékenységek **változatosabbak** az első osztályhoz képest. 69 olyan feladat szerepel a munkafüzetben, amelynek megoldása során valamit elmozoghat, eljátszhat a gyerek. A 37 beszédtechnikai gyakorlat főként olyan szavakat, szókapcsolatokat gyakoroltat, amelyek között nincs összefüggés. 55 feladat szólít fel olvasásra. A jel nélkül álló utasítások, kérdések többsége a szövegértést vizsgálja, a válaszokat ritkábban szóban, gyakrabban írásban kéri.

Néhány probléma, ami a feladatok kapcsán felmerül:

A gyerekeknek az olvasmányok szereplőit differenciáltan kell jellemezniük. Miután ítéletet alkottak a szereplőkről, önvizsgálatot kell tartaniuk. Pl.: „Milyennek ismerted meg a kiscicát? Keretezd be a rá jellemző tulajdonságokat! Szófogadó, feledékeny, pontos, rendetlen, szorgalmas, önálló, akaratos, szófogadatlan, elégedett, figyelmes. Most gondold magadra! Rád melyik tulajdonságok jellemzőek? Melyik tulajdonságodon szeretnél változtatni?” (6.old.) Az egészséges 7-8 éves gyerek erre a kérdésre azt válaszolja, ami a tanító kinyilvánított érzése vele kapcsolatban, amit a tanító szeretne hallani. A feladat végrehajtása tehát érzelmileg megerősít (szeret) vagy gyengít (nem szeret), de semmiképpen nincs kapcsolata a reális önértékeléssel. Hogy jól viselkedett-e vagy sem, arra kívülről, a felnőtt autoritástól vár visszajelzést. A személyiség egészséges fejlődéséhez ilyenkor a konkrét cselekvést helyes megbeszélni, nem a gyerek személyiségét értékelni. Az ehhez hasonló feladatokat mindenképpen kerülni kellene!

Az olvasási készség a gyerekeknél eltérő módon alakul ki. Van, akinél hamarabb, van, akinél lassabb tempóban. A 2. osztályban még kerülni kellene a versenyztető olvasást. („Versenyeztek! Ki tudja a legszebben felolvasni Gyurkovics Tibor Iskola-nyitogató című versét? Szempontok: pontos olvasás, a hangok tiszta kiejtése 8.old.)

Az első osztályos olvasókönyv kapcsán részletesen elemeztük az „egy kérdés – egy felelet” típusú feladatokat. A versek szövegértését nem lehet ezzel a módszerrel vizsgálni. Disszonáns. A vers képei érzéseket ébresztenek a gyerekekben. Megpróbálhatjuk leltárszerűen számbavenni ezeket a képeket, ám a vers értése aligha születik meg ebből a leltárból. Sőt! Ez a módszer megfosztja a verset a vers minőségétől, szöveggé csupaszítja. Pl: Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van újra c. verséhez kapcsolódó kérdések: „Melyik évszak szépségeiről szól a vers? Miért érdemes felmenni a dombtetőre? Milyen változások történnek ősszel a természetben? Mihez hasonlít az őszi nap? Meddig alussza álmát a természet?” (17. old.)

Összegzés

Az Apáczai Kiadó az első és második osztályra 28 különböző könyvet és munkafüzetet ajánl.(Az 1. osztály első és második félévére nyolcat- nyolcat, a 2. osztályra tizenket-

tőt.) Ezek közül vizsgáltuk a betűtanítással és ennek gyakoroltatásával foglalkozó 1. osztályos tankönyveket, az 1-2. osztályos olvasókönyveket és a 2. osztályos könyvhöz tartozó munkafüzetet.

A könyv hagyományos értelemben vett formai kritériumainak a négy olvasókönyv nem felel meg, inkább nagy alakú füzetek, borítólapjuk puha. Az oldalak zsúfoltak, különösen probléma ez az első osztályos olvasókönyvnél. A második osztályos olvasókönyvben a két hasábra tördelt szöveg követése nehezíti az olvasást. A könyvek esztétikai kivitele alacsony színvonalú; egyeseken tartalmaz kommersz, rajzfilm-szerű képeket, és rossz minőségű fotókat. A 2. osztályos könyv illusztrációs anyagában érezhető némi művészire törekvés, a stílus és ábrázolásmód ízlésbeli kérdés.

Az olvasást szótagoló módszerrel tanítja. Az értő olvasás készségének kialakítását gyors tempóban kívánja elérni, a szövegek betű- és szószámának folyamatos emelésével, és az olvasmányokhoz kapcsolódó feladatokkal. A könyvek nem tartalmaznak szüneteket, folyamatos a haladási tempójuk. Ha az első félévben szeretne a könyv végére érni a pedagógus, naponta 138 betűt kell olvasnia, 36 feladatot értelmeznie és megoldania, 22 képet felismernie, értelmeznie, feldolgoznia a 6-7 éves gyerekeknek. Az olvasás tanítása technika központú. A gyakoroltatás során sok hasonló szót olvastat.

Az első osztályos könyv sok olyan feladatot tartalmaz, amely nem veszi figyelembe, hogy a 6-7 éves gyerek gondolkodása konkrét műveletekre alapszik. Nehezíti továbbá a tanulást, hogy a feladatok kevésbé változatosak, nem építenek a gyerek cselekvéses intelligenciájára, fantáziájára, meglévő nyelvi képességeire. A szokásokon alapuló megoldásokra teszik a hangsúlyt, amelyeknél az a probléma, hogy nem valódi gondolkodási műveletek eredményeként jönnek létre, ezért a gondolkodást merevvé tehetik. A feladatok zömének megoldása konvergens gondolkodást igényel. A 2. osztályos munkafüzet feladatai változatosabbak, több lehetőség van a mozgásra, önkifejezésre.

A válogatott irodalmi anyag vegyes minőségű. A válogatás során a direkt nevelő célzat dominált, kevésbé volt szempont a 6-8 éves gyerek érzelmi szükséglete. A másodikos olvasókönyv történeteinek többsége szomorú hangulatot áraszt.

A Mozaik Kiadó könyvei

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Ábécéskönyv

1.osztály

Illusztrálta Németh György

Mozaik Kiadó 2002.

Kemény kötésű könyv, külső megjelenése esztétikus; színes, vidám, szellős (egy, kevés elemből álló képet, és 8 szót tartalmaz), az élénk szín használata a tekintetet a címre irányítja. Az előzéklapokon található képes ábécére és a könyv egészére is a világos áttekinthetőség jellemző. Azok az oldalak, amelyeken az olvasás gyakorlására szánt szavak hasábokra tördelve találhatók, zsúfolt érzetet keltenek, de a betűk tipográfiája ezt némileg enyhíti.

A könyv 4 fő részre tagolódik:

- Alapozó időszak 3-28. oldal
- Nyomtatott nagybetűk tanulása 29-87. oldal
- Nyomtatott kisbetűk tanulása 88-113. oldal
- Az alapozó időszak meséi 114-133. oldal

Az alapozó időszakban 12 történetet vagy mesét dolgoz fel. Először a **mesehallgatás**, majd a meséhez készült illusztráció alapján történő újramesélés, **beszélgetés** a gyerek feladata. Egy már ismert mese szabad elmondása az életkornak megfelelő feladat. A meséket illusztráló rajzok –egy kivételével – több képre bontják a mese cselekményét, a képek egymásra vannak csúsztatva, ami időben és térben nehezen áttekinthető a 6-7 éves gyerekeknek. Az első történet az egész ábécét bevezeti, főszereplője egy kisfiú, aki először megy iskolába. Ez a gyerekekhez közelálló dolog, hiszen velük is ez történik. A mese képei azonban erősen kérdéssé teszik az érzelmi azonosulás lehetőségét, az érzelmi feldolgozást (pl.: a régi, szeretett játékok nagyképu elutasítása, az iskolától való félelem, szorongás, az illusztráció képén megjelenő félelmetes, villámokat szóró közlekedési lámpa). A mesék a könyv végén megtalálhatók, így keretbe foglalják a könyv tartalmát, esetleg a félév végén újraolvashatók. A történetekhez **hangoztatást** (33), **hangalkülönítést** tanító (18), és **téri orientációt** (2) fejlesztő gyakorlatok tartoznak. Az elsőt kivéve a képeknek és a történetnek nincs kapcsolatuk egymással. Az alapozó időszak alatt ismerik meg a gyerekek a nagybetűs magánhangzókat. Az összeolvasást úgy tanítja, hogy a mássalhangzót képpel hívja elő (hangutánzás). Ez a kép azonban nem egyezik meg azzal a hívóképpel, ami később a betű hívóképe lesz. Pl.: a hangoztatásnál ez áll: medve – morog – m – má, ma, mó, mú..., az M betű tanításánál egy néni képe található – mama – M. Ez így zavaros.

A mássalhangzók közül is először csak a **nyomtatott nagybetűket tanítja**, ami a legmegfelelőbb ebben az életkorban. A hasonló formájú mássalhangzókat igyekezik távol tanítani egymástól. Tipográfiaiilag azonban a nyomtatott kisbetűket is szerepelteti az egyes oldalakon, a hívóképek mellett. A betűk formája jól kiemelkedik az élénk színű piros, zöld vagy kék háttérből. Szerencsésebb lenne, ha itt csak a tanult forma jelenne meg, tehát a nyomtatott kisbetűé nem. Zavaró például, hogy a második mássalhangzóként tanított L kisbetűs formája meg egyezik a már korábban tanult nyomtatott nagy I betűvel. A hívóképek mellett álló szó, ha az szótagolható, egybeírva és szótagolva is szerepel. Mivel a magánhangzókat már tanította, így értelmes szavakat tud viszonylag hamar olvastatni. Fontosnak tartja azonban, hogy a tanult mássalhangzót minden magánhangzóval gyakoroltassa, ezért nem tudja kikerülni az értelmetlen szókapcsolatok olvastatását, ami azért nem szerencsés, mert a gyerek lelki beállítódása az olvasással szemben arra a bizalomra épül, hogy mindennek értelme van, amit olvas. Az értelmetlen szókapcsolat olvasása elbizonytalanítja. Az egyszerűbbtől halad a bonyolultabb felé, épít a már ismertre, így alkot hasábokra tördelt szósorokat.

Pl:	ÉL	E-LEM
	É-LE	E-ME-LEM
	É-LE-LEM	EL-E-ME-LEM

Ezzel a látás erősebben tud részt venni a bevésésben, a gyerek sikerélményhez juthat, hogy már hosszabb szavakat is el tud olvasni. A probléma itt az, hogy a technika gyakorlása válik hangsúlyossá, ezért nehéz az olvasott szavakat értéssel, érzéssel követni. Törekszik azonban arra, hogy ezt az egyoldalúságot ellensúlyozza. Pl. rövid kérdő mondatok, egyszerű szövegek olvastatásával. A szavak az **olvasást** gyakoroltató sorokban szótagolva szerepelnek. Vannak olyan sorok, amelyekben **a szótagolva leírt szó egybeírva megisméltődik**, de a szótagok ebben az esetben különböző színnel vannak szedve. A szövegek ez utóbbi formában jelennek meg. Ez a módszer segítheti a folyamatos olvasás elsajátítását. A feladatok egyik része minden betű tanításánál megisméltődik (magánhangzókhoz kötés, szósort olvasása), másik része váltakozó módon van jelen (szókiegészítés, szövegolvasás, képfelismerés, stb.). Ez a monotonitást csökkenti. Amikor már elegendő betűt ismernek a gyerekek, megjelennek a könyvben a versek, találókérdések. Ezek szövegeiben a szótagokat már nem szedi különböző színekkel. A W és az Y betűkhöz nem erőltet hívóképet, hanem azt a gyerekek számára egyszerűen, érthetően tanítja; abból indul ki, hogy ezekkel a betűkkel a gyerek leggyakrabban a személynevekben fog találkozni.

A **kisbetűket** a nagybetűk formájával hasonlítja össze. A formájukban megegyezőket felismerteti, rövid ideig gyakoroltatja. A megegyezőkhöz sorolja azonban azokat is, amelyek nem egyeznek meg, hanem csak hasonlóak. Ezek a következő betűk: i, j, k, l, ly, p. A biztonságos formafelismerést, bevésést figyelembe véve, ezeket helyesebb lenne külön szerepeltetni, megfigyeltetni a különbségeket. A teljesen eltérő formájúakat ezek után veszi, **csoportosítva tanítja** (pl: t – ty, d – dz – dzs, stb.). A kisbetűk tanulásában a tempó gyors. A könyv egy másfél oldalas mese olvasásával zárul, amely sok hosszú szót tartalmaz. (pl: „nyugtalankodott”, „lelkendezett”, „körülfogták”, „megolvadtak”).

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Beszéd, olvasás, írás Első osztályos munkafüzet Első félév Mozaik Kiadó 2002.

A munkafüzet a könyvvel megegyező alakú, a borítólapon vékony kötésű, de elég erős ahhoz, hogy jól lehessen kézbe venni, használni. Fekete-fehér nyomtatású, színesebb a gyerek munkája nyomán válik. Ez szép gondolat. A feladatok elvégzésére, kivéve azokat, ahol a gyerekek rajzolnia kell, elegendő hely áll a rendelkezésre. Felépítése a könyv felépítését követi: az első három rész megegyező, a negyedik az írott kisbetűk tanulásának előkészítésével, a betűelemek tanításával foglalkozik. (Mivel az írástanulást nem elemeztük, az összehasonlíthatóság kedvéért az írás előkészítésével kapcsolatos feladatokat az egyes számadatoknál nem vettük figyelembe.)

Az előkészítő időszak a betűtanulást változatos feladatokkal készíti elő, ezek átgondoltan épülnek egymásra. A feladatok elvégzésére jelekkel utasít. A 20 jel közül 1 esetében található két utasítás („Mondd utánam! Hangoztasd!”). Az utasítások egyértelműek. A jelek között vannak nagyon hasonlóak. Pl: „Írd le!” „Rajzold le!” „Színezd be...!” „Színezd ki!”. Egyértelmű utasítással különíti el a kívülről megtanulandókat, a módszer – utánamondás, a rövidebb mondóaktól a hosszabb versekig való haladás – és a megtanulandó szövegek az életkori sajátosságoknak megfelelőek. Egy feladattípuson belül is változatosan munkáltatja a gyereket.

(Pl.: a „Figyeld meg!” típusú feladatokban először a hallást, a látást, majd a hallást és a látást együtt fejleszti. Később egy-egy mesét kell figyelmesen végighallgatniuk a gyerekeknek.) Ha a feladatokat abból a szempontból vizsgáljuk, hogy mi a gyerek tényleges cselekvése, az alábbiakat találjuk:

Írás*(nyomtatott nagybetűvel)	116
Vonalhúzás	115
Beszéd	106
Rajzolás	77
Olvasás	41
Figyelmes nézés	31
Színezés	30
Figyelmes hallás, hallgatás	28
Karikarajzolás	17
Pálcika,betű kirakása	5

*Nem soroltuk ide a fent már említett írást előkészítő feladatokat.

Ebből megállapítható, hogy a betű formájának bevézésénél az írás során létre jövő finommozgásra és a hangoztatásra, beszédre is épít. A feladatok változatosságuknál fogva motiválóak, a gyerekek életkori sajátosságait figyelembe veszik.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Mesék az ABC-házból

1. osztály

Illusztrálta Németh György

Mozaik Kiadó, 2002.

Ezt a könyvet is jó kézbe venni, az előző könyvtől csak a színében és a címlapon található rajzban különbözik, de még a rajz témája (ház) is megegyezik. Olyan, mint egy „igazi” könyv. Viszonylag kevés, jól elhelyezett, élénk, tiszta színekkel készült illusztrációt tartalmaz. Az ábrázolásmód többnyire karikatúra- szerű, túlzó. Érdemes elgondolkodni azon, vajon milyen hatással van a gyerekekre, ha általánosan jelenik meg ez a stílus. Néhány humoros történethez, vershez értelmesen illeszkedik, de található a könyvben olyan rajz is, amelyik ebben az életkorban nem indokolt, habár kétségtelenül vicces. Ilyen például „A tücsök és a hangya” meséhez készült illusztráció: a tücsök egy elektromos gitáron játszik, mögötte egy nagyméretű erősítő, fölötte a színpadot megvilágító három reflektor. A hangya az egyik kezével a hátra vetett kis batyut fogja, a másikkal „csápol”. A 6-7 éves gyerekek meg kellene adnunk azt a lehetőséget, hogy először szabadon, külső befolyásoktól mentesen tudjon belső képeket alkotni. Ha ez megtörténik, később a humort is jobban fogja érteni. A betűk tipográfiája segíti az olvasást. A könyv ugyan nem jelzi, hogy a második félévre szánt olvasnivalókat tartalmazza, de az előző könyv befejező meséje, és az „Újévi kívánság” című vers erre egyértelműen utal. Előzéklapján még szerepelnek a hívóképek, amik biztonságot jelenthetnek a lassabban haladóknak, azonkívül a két könyv összetartozását is kifejezik. Feladatokat nem tartalmaz. Tematikus elrendezésben közli a verseket (65), meséket (5), történeteket (43). Az idő múlása a fő téma, ebbe ékelődik be a természetről, a gyerekek hétköznapi élményeiről szóló két fejezet:

- Reggeltől estelig 5-23. o.
- Hétről hétre 25-39.

- Mondd, szereted az állatokat?..... 41-57.o.
- Bújj, bújj, zöld ág! 59-79.o.
- Az én világom..... 81-99.o.
- Nyárdicsérő..... 101-116. o.

A válogatott irodalmi anyagok igényességet tükröznek. A versek többsége valóban gyerekeknek szóló, vidám, ritmusában, rímelésében változatos. A gyerekek életkorának jobban megfelelt volna, ha a prózai szövegek közé több mese kerül. A 6-7 éves gyerek lelki szükséglete a mese, a mesében átélhető érzelmek, feszültségek, a katarzissal járó befejezés. A könyvben szereplő modern mesékből, történetekből ezek hiányoznak. Pl: A „Nem vigyázunk eléggé az állatokra” c. Lázár Ervin – írás nehezen feldolgozható a 6-7 éves gyerek számára. A történetnek ugyanis nincs katarzisa. A környezetszennyezéssel való szembesülés azért dolgozható fel nehezen, mert mellé a tehetetlenség érzése társul: szereti a madarakat, de tehetetlenül kell végignéznie a pusztulásukat.(A gyerek nem tud nem azonosulni!) Érzelmileg ehhez a harag társulhatna – a gyerek még a jó és rossz polaritásában él -, de a rossz megfoghatatlan. Ha tovább boncolgatnánk ezt, rá kellene jönnünk, hogy ez bizony még felnőtt fejjel sem olyan kérdés, ami könnyen megoldható, feldolgozható. Természetesen érthető a történet mögötti jószándék, de a tényen nem változtat, hogy ez nem egy első osztályos gyerekek való olvasmány. Környezettudatos magatartásra célszerűbb ebben az életkorban még a személyes példán, jó szokások kialakításán keresztül nevelni. A legtöbb modern mese inkább a felnőtteknek szól nevelő célzattal, hogy a gyerek lelki életét jobban értsék, több figyelemmel forduljanak feléjük, és kevésbé szólnak ezek a gyerekekhez. Ha a kisiskolás érzelmi szükséglete szempontjából vizsgáljuk a szövegeket, hasonló megállapítások tehetők „Az én világom” c. fejezet történeteivel kapcsolatban is.

Az első osztályban az olvasási készség biztonságos elsajátítását azzal is lehet segíteni, hogy kevesebb szöveg kerül egy oldalra. Az olvasókönyvben található szövegek 27%-a hosszú, ezek olvasása fárasztó. Különösen azoknak a gyerekeknek, akiknek még a betűk felismerésével is birkóznuk kell.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Beszéd, olvasás 1. osztályos munkafüzet Második félév Mozaik Kiadó 2003.

A munkafüzet szervesen kapcsolódik a második félévre szóló olvasókönyvhöz és az első félévben használt munkafüzethez. Nem alkalmaz jeleket, a feladatokat írásban fogalmazza meg. A feladatok többsége konkrétan, a gyerekek számára érthető módon megfogalmazott kérdés vagy utasítás. Az olvasmányok szövegéből kiemelt szavak olvasását gyakoroltatja szótagolással és a nélkül. A szöveg értését vizsgáló feladatok egyrészt az olvasottakra kérdeznek rá, másrészt segítenek értelmezni azokat. Ezek közül vannak, amelyek problémásak. Ide sorolhatók azok, amelyeknek – a korábbiakban már elemzett – didaktikus, moralizáló tartalmuk van. Pl: „Melyik szólás-mondást tartod követendőnek?” (9. o.), „Mivel lehet az emberek megbecsülését kiérdemelni?” (16. o.). Az érzelmek megfogalmazását tartalmazó kérdések, feladatok koraiak. Pl: „Hogyan érezhet a költő a csiga iránt ?” (43.o.), érzelmek leolvasása egymás arcáról (18.o.). Az önértékeléssel kapcsolatos feladat is erősen kérdéses ebben az életkorban.(„Te milyen gyerekeknek tartod magad?” 30.o.) Vannak olyan feladatok is, amelyeknek végrehajtása során a gyerekek mozoghatnak, játszhatnak (Pl: „Utánozd, hogyan eszed...!” 6.o. „Fejezzétek ki mozgással...!” 13.o.), ezek az életkorhoz szóló, pihentető, kreatív feladatok.

A „Jól mondod-e? Jól teszed-e?” fejezet szokások, illemszabályok ismeretére nevel. Az intellektuális fogalmakat igyekszik kerülni. Konkrét cselekményből történeten keresztül indítja a téma feldolgozását. A legalapvetőbb szokásokat tudatosítja. (Köszönés, telefonálás, bemutatkozás, stb.) A szituációs játékok valós, gyakori élethelyzeteket dolgoznak fel.

A „Beszéd- és olvasásgyakorlás” rész a nyomtatott kisbetűket veszi újra. Az itt található feladatokat lehet ismétlésre, gyakorlásra, differenciálásra használni.

A munkafüzet felmérőlapokkal fejeződik be.

Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: Kerek esztendő Olvasókönyv

2. osztály

Illusztrálta Németh György

Mozaik Kiadó, 2002.

A könyv puha fedelű, esztétikus, külső és belső kivitelére ugyanazok a megállapítások tehetők, mint az első osztályos olvasókönyveknél. A nyolc fejezet az első osztályos olvasókönyv fejezeteihez hasonló, a témakörök bővülnek:

- Ősz, gyümölcsérlelő 6-25.o.
- Ismered-e az állatokat? 26-47.o.
- Falun és városon 48-61.o.
- Tél, havat terelő 62-81.o.
- Az én titkaim..... 82-97.o.
- Víg tavasz, virághintő 98-119.o.
- Többet ésszel, mint erővel 120-144.o.
- Koszorús nyár, kalászdöntő 146-164.o.

A négy évszakot bevezető dupla oldal hasonló felépítésű: a fejezet címét, és egy témában ehhez kapcsolódó verset, valamint egy illusztrációt tartalmaz. Az illusztráció több funkciót tölthet be. Mivel ugyanazt a tájat ábrázolja a különböző évszakokban, lehetőség van arra, hogy megfigyeléseket lehessen tenni a kép kapcsán, a változások jól nyomon követhetők, világosak, konkrétak. Ugyanakkor az évszakok természetes összetartozását is közvetítik.

Az irodalmi anyag 45%-a vers, 55%-a próza. A versek igényes válogatások. A klasszikus versektől a modern gyerekversekig található alkotások a könyvben. A versek a ritmus és a zeneiség tekintetében változatosak. Többségük vidám, humoros. Ezek a 7-8 éves gyerekeknek megfelelők.

A prózai művek között nagyobb részben elbeszélések, mesék találhatóak, kisebb részben természettudományos, ismeretközlő írások (12%). Az utóbbiak nyelvezete többnyire egyszerű, konkrét, így érthető a gyerek számára. Ezek a szövegek rövidek, a címük felkelti az érdeklődést: egy kérdés, amire a válasz a szövegben található. Pl.: „Miért hullanak le őszen a levelek? (22. old.) Az olvasmányban a „nedvkeringés” szót jobb lett volna elkerülni. A többi, hasonló jellegű szövegben is elő-előfordul egy olyan fogalom, amit a gyerek még nem érthet. (Pl.: baktérium, mérgező anyagok, lavina, ragadozó állat, Északi-sarkvidék.) Az elbeszélések között sok a modern mese. A 15. oldalon található „Három kívánság” című Fehér Klára-történet nehezen érthető. Reális képpel indul: az édesapjával pecázó gyerek egy halacska fog. Innét kezdődik a mese: a halacska tündérré változik, és megígéri, hogy teljesíti Péter három kívánságát. El is hangzik az első kettő, majd még egy. Megvan hát mindhárom, és a „halakirálykisasszony” (most már nem tündér) megígéri, hogy teljesül a kívánság, azaz egész év-

ben vakáció lesz, mégis fog tudni Péter olvasni is meg számolni is tanulás nélkül. „Megint ugrott, megint perdült, halacskává változott, belevetette magát a vízbe; eltűnt, elúszott, azóta se jelentkezett. Így aztán vége is lett a vakációnak, és mehettem az iskolába olvasást meg számtant tanulni.” A gyerek a mese általános fordulatait jól ismeri. Csalódott lesz, mert várta a megoldást, de helyette mást kapott: tanítást. (Buta, aki hisz még a mesékben. Micsoda erkölcsstelen dolog iskola nélkül tanulni meg olvasni, számolni, nem dolgozni, csak vakációzni! Az ígéreteknek nem szabad hinni.) Meghökkenítő, érthetetlen ez a végkifejlet. Sem érzésben sem gondolkodásban nem lehet feldolgozni. Ha a történet azért áll itt, mert a mesei és a valóságos elemeket szeretné tudatosítani, akkor sem indokolt. A gyerek ugyanis sosem keveri a mesei igazságokat össze a valóságos, napi tapasztalataival. A morális tanulságokkal járó mesék, történetek ebben az olvasókönyvben is megtalálhatók. (Pl.: „Füllentős” 17.old., „Mézes körte” 24.old., „A rest lány” 52.old., stb.) Ezek a történetek azonban nem erőltetettek, sok esetben humor is szerepel bennük kísérő elemként. A „Kutya szeretne lenni” c népmese ugyanazt a történetet dolgozza fel, mint a „Megjárta Jancsi”(a Hétszínvarázs olvasókönyvnél elemeztük). A mese képei, a mesélés nyelvezete itt feldolgozhatóvá teszi a történetet. A lírai, szívfájdító történetek (pl.: A koldusasszony, Pétör, a csaló, A szánkó) későbbi életkorra való történetek, ugyanúgy, ahogyan a „Március 15-ére” című vers is. A könyvben részletenként jelenik meg Marék Veronika Kippkopp és a hónapok című meséje. Egyszerű, érthető, rövid történetek. Meglehetősen nagy a különbség a hosszabb, lírai olvasmányok, mint például „A szánkó” és a Kippkopp-mesék között. Az egyik egy későbbi életkorhoz szól, a másik egy kicsit korábbihoz. A gyerekek életkorához leginkább szóló rész itt is a mesék fejezet. A válogatás jó. „A holló új meséje” helyett jobb a klasszikus változatot olvasni előbb.

Az olvasástanítás szempontjából vizsgálva a könyvet két dolog állapítható meg: a szövegek 78%-ának terjedelme megfelelő az adott életkorban. A szavak között sok a hosszú, nyolc vagy annál több betűből álló szó, ez megnehezíti az olvasást.

**Hernádiné Hámorszky Zsuzsa: Beszéd, olvasás munkafüzet 2. osztály – első félév
Mozaik Kiadó, 2003.**

**Hernádiné Hámorszky Zsuzsa: Beszéd, olvasás munkafüzet 2. osztály – második félév
Mozaik Kiadó, 2003.**

A munkafüzetek kivitele igényes, jó minőségű papírra nyomtatták. Az írásbeli feladatokhoz kék színű segédvonalak tartoznak. Ahol több ilyen van egy oldalon, ott szellősebb, áttekinthetőbb a munkafüzet. Ahol kevesebb van, ott sűrűbb. Az olvasást még 2. osztályban jó lenne segíteni azzal, hogy a szemnek könnyen áttekinthető legyen egy-egy oldal.

A munkafüzetek az olvasókönyvhöz tartoznak. Az olvasmányokat feldolgozó feladatok sokoldalúan fejlesztik a gyerekek képességeit. A munkafüzet öt nagy csoportban közli a feladatokat: beszéd- és szövegértés, beszéd- és olvasásgyakorlás, drámajátékok, fölmérések, szótárok (rokon értelmű szavakat, ellentétes szópárokat tartalmazó gyűjtemény). Az első két csoport feladatai előtt jó tanácsokat olvashatunk: hogyan lehet egy szöveggel ismerkedni, hogyan kell használni a munkafüzetet, hogyan kell végrehajtani a beszédgyakorlatokat. Azok az instrukciók, amelyek a konkrét cselekvést segítik (pl.: „Ha a rajzoknak nincs kihagyva hely, külön papírra rajzolj!”) érthetőek a 7-8 éves gyerekeknek. A tanulás módszertanára vonatkozókkal más a helyzet, még akkor is, ha a megfogalmazás törekszik az egyszerűsége, érthetősége (pl.: „A vázlat segítségével bonthatod kisebb részekre az olvasmányt. Később ennek alapján mondhatod el az eseményeket. A vázlat alkalmas lesz a tanultak összegyűjtésére is.”) A 7-8 éves gyerek ezeket a lépéseket a szokáson keresztül tanulja meg, és csak később, 9 éves kora után érnek meg a képességei fokozatosan arra, hogy ezekre a lépésekre tudatosabban

ránézzon. Tehát előbb csinálja, aztán megérti, hogy mit csinált. Tapasztal, majd gondolkodik. A jó tanácsok között olyan ismereteket is közöl, amelyek fontosak (pl.: a verseknek sajátos, a helyesírási szabályoktól eltérő írásmódja is lehet), biztonságot jelentenek a gyerekeknek.

A beszéd- és szövegértéssel kapcsolatos feladatok szorosan kapcsolódnak az olvasmányokhoz. Ezek teszik ki a munkafüzet 54%-át. Az olvasmány címe mellett két oldalszámot találunk. Az egyik azt mutatja, hogy az olvasókönyvben hanyadik oldalon található az olvasmány, a másik azt, hogy a munkafüzetben hol lehet megtalálni az ide tartozó beszédgyakorlatokat. Átlagosan 4-5 feladat tartozik egy olvasmányhoz. A beszédgyakorlatok (4-5 feladat) két-három olvasmányonként haladnak tovább, tehát van idő a gyakorlásra. (Ezeknek a feladatoknak az aránya a munkafüzetben 26%.) Az olvasmányok feldolgozásában változatosra törekszik a munkafüzet. A szövegértésnél nagyobb részben visszakérdez az olvasottakra (pl.: Kik a történet szereplői?), kisebb részben lehetőséget ad arra, hogy a gyerek saját élményeit az olvasottakhoz kösse. (Pl.: „Próbáltál-e már sötétben tájékozódni? Mit tapasztaltál?” 21. old.) Az érzésekhez, ítéletalkotásokhoz kapcsolódó feladatok nem felelnek meg a gyerekek életkorának. (Pl.: A „Mézes körte” c. olvasmányhoz kapcsolódó feladat: „Te hogyan büntetted volna meg (a kisfiút)?” 17. old., „Milyen érzéseket ébreszt Gárdonyiban a virág látványa?” 42. old.) Az ilyen jellegű feladatok elemzésére már korábban kitértünk.

A „Drámajátékok” (5%) fejezetben szerepjátékokkal dolgoztatja föl azokat az alapvető illemszabályokat, amelyekre részben már az első osztályban is kitért. A szokásokat úgy kívánja kialakítani, hogy egy mindennapi élethelyzetet játszat el a gyerekekkel. Elvárásokat közvetít, amelyeknek meg kell felelni. A játék során így a fantáziának kevés szerepe van. A feladathoz kapcsolódó értékelés : „Értékeljétek: ki viselkedett, ki beszélt udvariasan!” problémás ebben az életkorban. Itt is hangsúlyozni szeretnénk azt, amit már több helyen leírtunk, hogy az adott életkorban a helyes magatartási normákat nem lehet „fejből” elsajátítani. A fejezetben található még képességfejlesztő és énekes játékok. Ezek lehetőséget adnak a jókedvű játszásra. Egészségesebb módon fejlesztik a gyerek képességeit, mint a didaktikus, megtervezett munkáltatások.

Összegzés

A könyvek, munkafüzetek kivitele igényes, az illusztrációk színvilága megfelelő, képi tartalma helyenként groteszkbe hajló, túlzó.

Az olvasást szótagoló módszerrel tanítja. A szótagolás mellett a szótagolás nélküli olvasást is gyakoroltatja. Ez segíti az olvasási készség kialakulását. Az olvasástanítás felépítése átgondolt, a gyerekek életkorához a vizsgált tankönyvek közül ez igazodik a leginkább. Ez állapítható meg a feladatok megfogalmazását, és a feladatok tartalmát illetőleg is. A probléma itt is a haladási tempó: az első osztályban tanítási naponként 2,4 oldallal kell végezniük. Ha az egy oldalra eső átlagos betűszámmal ezt összevetjük, azt látjuk, hogy ez napi 559 betű (84 szó) Az első év végére a gyerekeknek már hosszabb szövegeket is kell tudniuk olvasni. A szövegek sok hosszú szót tartalmaznak. Az életkori sajátosságok ismeretében erősen megkérdőjelezhető, hogy egészséges módon elsajátítható-e a biztonságos olvasási készség ilyen tempóban. Az olvasmányok közül a versek és a mesék az életkorhoz szólóak, a modern mesék, történetek kevésbé azok. A munkafüzetek feladatai változatosak. Itt található a vizsgált könyvek közül a legtöbb mozgásos, játékos feladat. A beszédfejlesztésre kiemelt gondot fordít. A helyes magatartási normákat tanító feladatokban törekszik arra, hogy módszereiben a gyerekekhez alkalmazkodjék. Ezek a feladatok azonban fölöslegesek ebben az életkorban, mert a gyerek ezeket a normákat még utánpótlás alapján, érzelmi motiváció hatására sajátítja el.

A Nemzeti Tankönyvkiadó Könyvei

Ábécés olvasókönyv 6-7 éveseknek általános iskola 1. osztály Nemzeti Tankönyv Kiadó

Írta: Báder Ilona

Illusztrálta: Cakó Ferenc

Mészáros Márta

Színes, kemény borítójú, kis alakú (17x24 cm), jó fogású könyv. A címlapján egyszínű alapon figyelemfelhívó színes betűkkel jól olvasható a cím. A címfelirat alatt egy kis képet látunk: egy malac olvas egy könyvet.

A könyv három fő részből épül fel:

- Ábécéskönyv..... 3-21. oldal
- Betűtanulás 22-146. oldal
- Olvasókönyv 147-197. oldal

Az első részben 12 egész oldalas színes kép segítségével ismerkedhetünk az iskola és a család életével, a gyerek szűkebb és tágabb környezetével. A rajzok stílusa többnyire humoros-reális. Egyes képeken a zöld tónus túlzottan dominál (pl. Házak, 10.o., Játszótér 14.o.). A képek világosan megrajzoltak, áttekinthető mennyiségű információt hordoznak, alkalmasak arra, hogy az órán beszélgessenek róluk. A lapok alján a gyerek érdeklődésének nagyjából megfelelő feladatok vannak (kis képeket kell megkeresni a nagyon, hiányos rajzokat kell kiegészíteni, ellentéteket kell keresni, stb.).

Az egész oldalas képek között olyan oldalak is vannak, amelyeken sok kis kép van – ezek egy részét csoportosítani kell, vagyis főfogalom alá rendelni, pl. az 5. oldalon, ahol 16 kép található. Az instrukció nem egyértelmű: „Mit látsz a képeken? Tapsold le a képek nevét! Csoportosítás: játékok, iskolai eszközök. Sorolj még!” A képek neve: kép, a képen lévő tárgyak nevét kell letapsolni. Nem lehet tudni, mit kell még sorolni, fogalmakat vagy tárgyakat (valószínűleg tárgyakat, mert más ide illő fogalmat nem találtunk). Problematikusak az ilyen fogalmak is, mint iskolai eszközök, élelmiszerek, tisztasági eszközök – ilyen hivatalos nyelvi szavak nem szerepelnek egy éppen az iskolát elkezdő gyerek szókészletében, és nem is fontos, hogy ezeket sajátítsa el elsőként.

A 13. oldalon olyan képek jelennek meg, amelyek egy-egy hangot hangutánzással akarnak megjeleníteni: egy kislány énekel: l-l-l (hogyan énekel, arra csak abból jöhetünk rá, hogy „l” betű van alá írva); darázs: zs-zs-zs; doboló fiú: d-d-d; bekötött fülű gyerek: j-j-j (jajgat?); szirénázó mentőautó: n-n-n; légy: z-z-z; kakas: k-k-k; kutya v-v-v; egy gyerek sapkában, sálban, csukott szemmel, nyitott szájjal: h-h-h (lehelgetve melegíti a kezét). A felszólítás: „Utánozd a hangjukat!”

Ezeknél a képeknél külön meg kell tanulni, melyik milyen hangot jelent, ráadásul rögtön 9-et! Felmerül a kérdés: mi értelme van ennek? Hamarosan egy betűt fogunk társítani ezekhez a hangokhoz, és akkor más képek jelennek meg, amelyek az illető betűvel kezdődő szavakat ábrázolnak. Olyan segítségnek tűnik ez, ami inkább nehezíti az olvasástanulást. Szóban, képek nélkül segítséget jelenthet, ha állatok hangját, vagy más jellegzetes hangot utánozunk (hogyan sziszeg a kígyó, hogy zümmög a légy vagy a darázs, stb.), de a képek itt csak megzavarják a hang – betű kapcsolat kialakítását. A 21. oldalon folytatódnak a „hangutánzó képek”, 12 darab egy oldalon. (Az egyik legérthetlenebb egy vidám macska képe, amely az „f” hangot jelenti – ezt csak a többi tankönyv alapján sikerült megfejteni: a mérges cica dühösen fúj, erre utal az f-f-f).

A rajzok között rövidebb-hosszabb **versek**, **mondókák** olvashatók, ezek jó versek és alkalmasak arra, hogy a gyerekek közösen mondogassák az órán, vagy esetleg megtanulják.

Az oldalak alján figyelmet fejlesztő, az irányok elkülönítését segítő kis képek, feladatok, láthatók, ezek jól **fejlesztik a háttérképességeket**. (Pl.: Merre áll a ceruza hegye vagy a sapka bojtja, merre mennek a kutyák, stb.? Egyes feladatokban az egyforma képeket kell megkeresni, itt az instrukció megfogalmazásával van probléma: pl.: „Melyik levél egyforma?” – ebben az esetben többes számot kellene használni, hiszen csak több dolog lehet egyforma, mondjuk: Keress egyforma leveleket!) Az ilyen jellegű feladatok a betűtanítás ideje alatt is folytatódnak.

A 22. oldalon megkezdődik a betűtanulás.

Egyszerre tanítja a betű kis- és nagy nyomtatott formáját, és az oldalak alján a kis írott forma is megjelenik. Az a-á, e-é kivételével együtt tanítja a magánhangzók rövid és hosszú változatát.

Az egyes betűknél kékes színű alapon látható maga a (kis- és nagy nyomtatott) betűforma, körülötte olyan szavak ábrázolása, amelyek a tanult betűvel kezdődnek, és – magánhangzóknál – a szájartást mutató ábra. Ez alatt az első feladat: „Gyűjts szavakat!”

A második feladat: „Olvasd el! Ügyelj a helyes kiejtésre!” Alatta sárga alapon olvasható két sornyi az új betű(k)ből : egy kis,- és egy nagybetűs sor. A lap alsó felén 12 kis kép látható, olyan tárgyak, állatok rajza, amiknek a nevében benne van az illető betű. A hozzájuk kapcsolódó feladat: „Mit látsz a képeken? Tapsold le a képek nevét! Hol hallod a ... hangot?” (Itt megint visszatér a fogalmazási zavar: a képek nevét kell letapsolni. Könnyen elkerülhető lenne az a probléma, ha csak annyit írnának: Tapsold le!)

Legalul pedig a kis írott betűkből következik egy sor.

Eleinte minden oldalon új betűt mutat be, négy betű után egy kicsit megáll, egy egész oldalas képet közöl, majd egy oldalnyi összeolvasási gyakorlat következik értelmetlen szótagokkal.

Ezután már egy betű bemutatása után mindig van egy gyakorló, összeolvasató oldal, majd fokozatosan megjelennek a szavak, aztán az egyre hosszabb szövegek. **Szótagolva** tanít olvasni.

4-8 oldalanként egészoldalas képek, vagy 4-7 képből álló történetek, mesék teszik változatosabbá, szellősebbé a könyvet.

Amikor már megismertetett annyi betűt, amennyiből változatosabb szavakat lehet összeállítani, mondatokat is olvastat. Az ismeretlen betűket is tartalmazó szavak helyett képek állnak. Megnehezíti a kiolvasását, hogy tárgyesetben lennének, de ez nincs jelezve (pl.: „Pe-ti – egy répa képe – ka-pál”: Peti répa kapál, mondja ki az ember. 55.o.)

Ez a tankönyv több helyet, és feltehetőleg **több időt is szán a betűtanításra**, több lehetőséget ad a megpihenésre, **gyakorlásra** (a 200 oldalas könyvből 124 oldal maga a betűtanítás, a 18 oldalnyi előkészítés után).

Szintén jónak tartjuk, hogy a ritka, idegen betűknél nem ragaszkodik a hívóképhez, világosan elmagyarázza az ejtésüket, előfordulásukat, példákkal illusztrálva.

A könyv harmadik része az olvasókönyv 50 oldalnyi versből, meséből áll. Innentől kezdve megszűnik a szótagolás, rövid, vagy rövidített mesék következnek, általában lazán, elég nagy betűkkel nyomtatva, képekkel tagolva.

Ezzel szemben mindjárt az első oldalon (147.o) egy három versszakos vers olvasható, ahol a versszakok össze vannak nyomva a lap felső felébe, kettő egymás mellé rakva. A versek elhelyezése gyakran más helyeken is hasonló, egy-egy olvasmány alá vannak benyomva (pl. 154. o., 157.o., 172.o.)

Az olvasmányok alatt kérdések, **feladatok** olvashatók. Nagyrészüket beszélget és elgondolkodtat az olvasottakról. Több olyan feladatot ad, hogy „Játsszátok el a mesét!” Sok lehetőséget ad a beszédkészség- és a szókincs fejlesztésére, az egyéni kifejezőkészség megnyilvánulására, a divergens gondolkodásra.

A mesék között sok a modern mese, történet, ezek egyfelől közelebb állnak nyelvezetben, világszemléletben a gyerekhez, másfelől különböző az irodalmi színvonaluk, sok esetben direkt tanulságot sugároznak.

Összegzés

A Nemzeti Tankönyvkiadó első osztályos tankönyvében érezhető a szakértelem és hozzáértés, Meixner Ildikó keze nyoma. Átgondoltan készíti elő a betűtanítást, gondot fordít a háttérképességek fejlesztésére. A hangutánzásra felszólító képek ebben a könyvben is szerepelnek és itt is kétséges a hasznuk (ld. fent). A tempója lassabb, mint a többi tankönyvé, az oldalak kevésbé zsúfoltak. A feladatok sok lehetőséget adnak a játékra, beszédre, a kreativitás fejlesztésére. Az instrukciók ugyan nem közvetlenül a gyerekhez szólnak, hiszen nem tudja még elolvasni, mégis jó lenne, ha pontosabbak, szabatosabbak lennének.

Olvasókönyv 7-8 éveseknek

általános iskola 2. osztály

Nemzeti Tankönyvkiadó

Összeállította: Boldizsár Ildikó

Illusztrációk: Cakó Ferenc

A második olvasókönyv külseje ugyanolyan mint az első. 213 oldalon 57 vers és 110 mese, történet olvasható, téma szerint csoportosítva:

- Második letterem..... 4 – 6. oldal
- Égig érő mesefa 7 – 39. oldal
- A világ vándorai 40 – 67. oldal
- Mondd, szereted az állatokat?..... 68 – 107. oldal
- A növények országa..... 108 – 129. oldal
- Akik körülöttünk élnek..... 130 – 148. oldal
- Álom – álmodozás – játék 149 – 174. oldal
- Titkok és jeles napok 175 – 211. oldal
- Ó-ió-ció-áció... 212 – 213. oldal

A könyvben túl sok anyag van összeszedve. A csoportosított meséket, verseket nyilván nem egymás után kell olvasni, a különböző fejezetekből egyet-egyét kivéve változatossá lehet tenni az olvasás órákat.

Gyurkovics Tibor verse (Iskola-nyitogató) Weöres Sándor Sehallselát Dömötör című versének gyenge utánzata, erősen dőcögő rímekkel, nem a legszerencsésebb indítás:

„...itt tanulta meg a csósz,
mikor sárgul meg az ősz,
minden ember itt tanulta
meg, hogy mennyit ér a munka,
é-t is, á-t is, c-t is,
itt tanulok én is!”

A második – népmesékből álló – fejezet 19 meséjéből 6 majdnem egymás utáni valamilyen durva agressziót tartalmaz, többször a főhős halálával végződik. Önmagában egyik sem lenne zavaró, de ilyen gyűjteményben túlzásnak tűnik. (A róka megeszi a hiú kacsát – A róka és a kacsák; a kiségeret úgy fejbe vágja egy makk, hogy mindjárt belepusztul – A macska és az egér; a kecskék beleesnek a folyóba és elviszi őket a víz – Két kecske találkozott egy pallón; a róka becsalja a kútba a farkast, amit aztán agyonvernek – A róka meg a sajt, a szamarat jól megveri a gazdasszony – A kiskutyá meg a szamár; stb.)

Ugyanebben a fejezetben több hosszabb, szép, a gyerek életkorának teljesen megfelelő mese is szerepel (pl.: A tulipánná változott királyfi, Vízianyó jótette, vagy a mulatságos Fityók).

Több mese, vers már az elsős könyvben is szerepel, rövidebb formában (pl. a Két kecske találkozott egy pallón) vagy más tipográfiával (A török és a tehenek – ebben a könyvben nem versként, hanem folyamatosan van nyomtatva, nem érthető, hogy miért.)

Az állatmesék előtt egy rövid ismeretterjesztő szöveget olvashatunk az illető állatról. Ebben az életkorban ez még nem szükséges, különösen nem a mese előtt, hiszen a mesék nem az állattani leírásnak megfelelően ábrázolják a különböző állatokat (pl. a fent említett vers előtt szerepel a tehén leírása).

A rengeteg jó és kevésbé jó mesét, verset olvasva az ember úgy érzi, kellene valami lazább, egyszerűbb, hétköznapi, a gyerek mai életéhez közel álló folyamatosan haladó történet, ami jobban motiválna a továbbolvasásra, és közben lehetnének a versek, mesék – sokkal kisebb számban.

Az olvasókönyvben bizonyos olvasmányok feldolgozását kérdések segítik, igyekeznek közel hozni a gyerekekhez a mese mondanivalóját. Ezek a kérdések sokszor személyesek, nehezen megválaszolhatók (pl.: „Te vigyázol arra, amit mások rád bízhatnak? Kifecsegtél már titkot?”, Van-e titkos helyed, ahol a féltett tárgyaidat őrzöd? Ki elől dugod el ezeket?” – 17.o.)

Ezen kívül még két munkafüzet feladatai is társulnak (Olvasási munkafüzet I.-II.) ehhez a könyvhöz.

A ROMI-SULI Könyvkiadó könyvei

Romankovics András – Romankovicsné Tóth Katalin: ELSŐS OLVASÓKÖNYV
Illusztrálta Medveczky Ágnes
ROMI-SULI Könyvkiadó

Színes kemény borítójú, viszonylag kis alakú (21x23cm), jó fogású könyv. A külseje figyelemfelkeltő, vonzó, inkább mesekönyvre, mint tankönyvre hasonlít. A címlapkép erős színekkel megrajzolt, a sötét alapon fehér betűkkel jelenik meg a cím.

Három fő részből áll:

- Előkészítő időszak 4-17.o
- A nyomtatott kis- és nagybetűk tanulása 20-93.o.
- Szövegek olvasása 95-164.o.

Az elején a szóképes olvasás elemeivel kezd dolgozni, később egyre inkább áttér a hagyományos olvasástanításra. A szemléletben hasonló betűket egymástól távol tanítja, gondot fordít az összetévesztés elkerülésére. Szótagolást nem használ, a szótagokat eleinte (a különálló szavaknál) jelzi, később, a teljes mondatoknál már nem.

Az előkészítő szakaszban négy, erős színekkel megrajzolt, kétoldalas, igen zsúfolt eseményképet láthatunk.

A dupla lap két szélén lévő fehér sávok tetején egy-egy színes ábrával jelzi azt a mássalhangzót, amivel azon az oldalon foglalkozik. Az ábrán látható állat által kiadott hanggal kezdődő szavakat kell keresni [kígyó – **sz** (sziszeg), méh – **z** (zümmög), felborzolt szőrű macska – **f** (fúj), kutya – **v** (ugat: vau), Sün Piroska feje nyitott szájjal – **l** (valószínűleg énekel: la-la), repülőgép – **r** (a hangjára utal: berreg), kakas – **k** (kukorékol), liba – **g** (gágog)], ezáltal próbálja a hangok felismerését, analizálását elősegíteni. Ezek a hangok többnyire nem egyeznek meg az állat nevének a kezdőbetűjével, de két esetben mégis egybeesnek („r” és „k”). Ez a kétféle rendszer megzavarhatja a gyereket, nem tudhatja, hogy melyik szisztémát kell követni. A hangok jelölése egyébként is olykor elég önkényes (pl. „l”).

Ebben a szakaszban a betű képe egyáltalán nem jelenik meg. A hangot itt egy képhez köti, ugyanakkor a betűt később – a betűtanítás során – egy **másik képpel** kapcsolja össze, ott már egyértelműen a kezdőbetű szerint (a „k”-nál a kettő egybeesik – kakas). Feleslegesnek tűnik, hogy a betű előtt egy másik jelet (képet) vezessünk be, és ezt kapcsoljuk a hanghoz, amit hamarosan majd a betűhöz kell társítani.

A színes ábrák alatt öt olyan tárgy fekete-fehér rajza látható, amelynek a nevében szerepel a tanult hang. Az első oldaltól kezdve legalább egy olyan szó is van, amelyikben nem a kezdőhang a keresett hang. A 6-7 éves gyerek most kerül először olyan feladat elé, hogy ki kelljen hallania egy hangot egy szóból. Ez akkor a legkönnyebb, ha a szó **elején** van a keresett hang, ezért eleinte csak ilyen szavakat kellene ábrázolni. Ha a gyerek már könnyen ráismer a szó eleji hangra, akkor jelenne meg a szavak végén, majd a közepén is. Ilyen módon fokozatosan jutna el ahhoz, hogy felbontsa a szavakat hangokra és felismerje azokat.

A nagy színes képeken kis kék keretben, fehér alapon a főszereplők nevei szóképként jelennek meg. Az első képen mindjárt az antropomorf süncsalád **hét** tagjának neve, amelyek a későbbi képeken **nem ismétlődnek**. Minden képen két-két **új** névvel találkozunk.

A képek rendkívül sokeleműek, zsúfoltak, erős színekkel megrajzoltak. Különösen megnehezíti az áttekintést, hogy nem válik el élesen a háttér és maga a kép, a fontos és kevésbé fontos részletek. Ez a fajta ábrázolás **nem vezeti a tekintetet, szétszórja a figyelmet**, nyugtalanságot kelt a gyerekekben.

- [1.kép: Őszi kirándulás: 20 állatfigura a kiegészítőikkel, 12 fa és min. 10 egyéb elem – nehéz meghatározni, mit tekintsünk elemnek – összesen minimum **42** elem.
2. kép Játszótér: 22 állatfigura (2 új név jelölés), 22 egyéb elem, összesen min.**44** elem.
3. kép Indulás az iskolába: 10 állatfigura, 5 ház, templomtorony órával, legalább 25 apróbb-nagyobb egyéb elem, összesen min. **44** elem.
- 4.kép Az iskolában: 10 állatfigura,1 bohóc, 25 egyéb tárgy (rendetlen bútorok, könyvek, íróeszközök, táskák, stb.), összesen min.**36** elem.]

A lapszéli fehér sáv alján, sárgás alapon apró betűkkel, négy feladat olvasható a szülők illetve a tanár számára. Az előkészítő szakaszban ezek a feladatok mindig azonosak. Az instrukciók **megfogalmazása bonyolult, nehezen érthető, de még így sem korrekt, pontos**. A példaként megadott szavak gyakran nem felelnek meg az instrukciónak, emellett olyan ismereteket is feltételeznek, melyeknek nem lehet birtokában az elsős gyerekek.

1. „Keress a nagy képen olyan **rajzokat**, amelyek **nevében** „sz ” hangot hallasz!” – **rajzok** nevében (?) keressük az „sz”-t!
„Például: szem, száj, szilva, szarvas, szeplő, szárny, szemüveg, szalag, **ősz**, **szőke**, bajusz, kolbász, **sziszeg**” – ennek az instrukciónak csak tárgyak nevei felelnek meg, tehát az **ősz**, **szőke**, **sziszeg** szavak nem, ezek nem a nevei valaminek. Ugyanígy a „z” hangnál: **zümmög**, **Zoli**, toboz, **zöld**...A zümmög és a zöld nem név, tehát nem felel meg az instrukciónak. **Zoli** ugyan név, de honnan tudjuk, kié? Gondos megfigyeléssel kiderül, hogy az egyik fa kérgébe van belevésve – ezt, ha sikerül is felfedezni, akkor is csak az ismeri fel, aki el tudja **olvasni**... vagy az „l” betűs szavaknál az egyik példa a „félnyolc” – ennyit mutat a képen a toronyóra. Ez sem egy rajz „neve” (nincs is ilyen szó), és feltételezi az óra ismeretét, ami ebben az életkorban nem várható el.
2. „Melyik kis rajzot találsz a nagy képen?”
Pontosan ugyanúgy egyiket sem: vagy az elhelyezkedése, vagy a színe vagy a figura ruhája másmilyen a kis képen, mint a nagyon. Ez elbizonytalanítja a gyereket. A sok-elemű, áttekinthetetlen képen mindenképpen nehéz megtalálni a keresett rajzot, fontos lenne, hogy ugyanolyan alakban legyen a kis ábrán, mint a nagy képen.
3. „Hol hallod a „sz” (vagy más) hangot? (A szó elején, végén vagy benne?)”
Ezt csak később kellene vizsgálni (ld. fent).
4. „Tapsolj a szótagokra! Hányat tapsoltál?”
Az elsős gyerek számára nem lehet világos, mi az a szótag. Nem egyértelmű a kérdés: összesen hányat tapsolt, vagy egy-egy szóban? (Furcsa megfogalmazás a tapsolj a szótagokra.)

Az eseményképek közötti oldalakon különböző jeleket ábrázoló képsorokat láthatunk, többségükben KRESZ táblákat, melyek közül sok **kevésbé ismert**, és kevésbé érinti a gyereket. [Rögtön az első egy erdei turistajelzés – pontatlanul ábrázolva: két piros csík között egy fehér, mint egy zászló, holott ezek a jelzések fehér alapon egy színes csíkból (vagy más formából) szoktak állni. Az első ilyen oldal táblái: szarvas-veszély, tűzveszély/gyúlékony anyag, dohányozni tilos és kerékpár-út.]

A köztes oldalakon a magánhangzókat érzékelteti: egy ábra jelzi a szájtartást, amivel a bemutatandó hangot ejtjük, majd ezzel a hanggal kezdődő szavakat ábrázol. Ezek részben főnevek, ezek egyértelműek, jól felismerhetőek, részben igék. Az igéknél problémát jelent, hogy „**mit kell látni**” – hiszen a képen egy fiú iszik, illetve egy lány egy ablakon kihajolva integet, tehát lehetne pl. kisfiú vagy kislány is, amikor az iszik illetve az integet szóra gondol.

Ezek az oldalakon sok és sokféle kép jelenik meg egyszerre, színesek és fekete-fehérek, jelzesszerűek és történetet ábrázolók – ez fárasztó és megterhelő a kisgyerekek számára, nem köti le a figyelmét. A történetet ábrázoló képsor lehetőséget nyújt a képekről való beszélgetésre, a történet elmesélésére, ezáltal fejleszti a kifejezőkészséget. (Ugyanakkor a feladatok között **nincs** felszólítás mesélésre. Egy rajzba ágyazott kérdőjel talán erre utal). Felesleges a magánhangzókkal kezdődő szavak ábrázolása – ezeket a szógyűjtéseket tankönyv nélkül is (legfeljebb tanári kézikönyv segítségével) jól el lehet végezni. Ezzel növelhetnénk a tanító önálló lehetőségeit, és egyben csökkenthetnénk az egy oldalra zsúfolt képek, jelzések számát.

A gyerek szemléletének megfelel, hogy az előkészítés és a betűtanítás során egy (sün)család figurái szerepeljenek, valamint az is, hogy egy, összefüggő, több elemet tartalmazó eseményképet kapjon, amely lehetőséget ad beszélgetésre, szókeresésre, stb. A globálisan felfogott egész képet a gyerek analizálja, részekre bontja, hasonló tevékenységet végez, mint amire az olvasás-írás elsajátításához lesz szüksége.

A jó elv kivitelezésével van probléma: ezeken a képeken túl sok elem van, túl harsányak a színek, nem válik szét élesen a figura és a háttér, a sok mellékes részlet szétszórja, eltereli a figyelmet. Az egyszer megjelenő szóképek a továbbiakban nem ismétlődnek a figurával együtt, holott a kisgyerekek számára rendkívül fontos az ismétlés. Minden képen ugyanazok a figurák szerepelnek, ez lehetőséget teremtene, hogy több alkalommal megjelenjenek a hozzájuk tartozó szóképek, elősegítve ezáltal a bevésést. (A munkafüzetben vannak a szókép és a kép összekapcsolását segítő gyakorlatok.)

A 20. oldaltól megkezdődik a nyomtatott kis-és nagybetűk tanítása. A teljes ábécét tanítja (43 betű). Eleinte (az első 21betűnél) egy-egy betűcsoportot (ez általában három betű, de a magánhangzók hosszú változata együtt van a röviddel, így lehet öt is) egy-egy eseményképpel illusztrál, a dupla lap egyik szélén a kisbetűs változatok, a másikon a nagybetűk láthatók.

A lapok szélén láthatók azok a betűk, amelyekkel ismerkedünk, baloldalt kis-, jobboldalt nagy nyomtatott formában. Alattuk ugyanezek a betűk a legkülönbözőbb – olykor nehezen felismerhető – nyomdai változatban vannak ábrázolva. A hozzátartozó feladatban meg kell számolni, melyik betűből hányat talált a gyerek. Ez a feladat érdekes, figyelemfelkeltő, de korai és megzavaró: még meg sem ismerkedtünk ezekkel a betűkkel, és máris el akar vonatkoztatni a konkrét, egyedi formától, olyan általánosítást, lényegfelismerést kíván a gyerektől, ami ebben az életkorban még nem várható el. Később, a már jól megismert, megtanult betűkkel jó játék lehet rövid szavakat felismerni különböző nehezebben azonosítható nyomtatásokban.

A betűcsoporttal való ismerkedés után egyenként mutatja be és tanítja a betűket.

Egy betű kis-és nagy nyomtatott alakjának megismertetése maximum **egy oldalon** történik. A magánhangzóknál az a-á, e-é kivételével, a rövid- és a hosszú alak egy oldalra kerül (i-í, o-ó, ö-ő, u-ú, ü-ű), itt tehát **csak fél oldal** jut egy betűre. A nyitott könyv két oldalán, ami eddig egy szemléleti egységként szerepelt, két különböző betű tanítása történik. Így **túl sok új információ** jut egy oldalra, túl sűrűn követik egymást az új betűk.

Egy-egy betűcsoport betűinek megismerése után egy oldalnyi gyakorlás következik. Több gyakorlásra lenne szükség, ahhoz, hogy be tudjanak vésődni az eddig tanultak, és készen álljon a gyerek az új tanulnivaló befogadására.

A betűkhöz egy-egy hívóképet, a képen látható tárgy vagy cselekvés leírt nevét, mint szóképet és egy – általában jól odaillő, jó hangzású és jó minőségű – verset társít.

42 betűhöz tartozik hívókép és szóképet, ebből 2 fénykép: W- Weöres Sándor, Y – Ady Endre, ezek felismerése mindenképp problematikus; 35-nél van vers is. A hívóképek közül a cselekvést ábrázolókat nem egyértelműek – ez 3 db (i-iszik, ö-önt, é-épít). Ezenkívül az „u” betűnél egy uszkárkutya látható, a hozzákapcsolt szóképet az „ugat”, a vers pedig az uszkárról szól. Itt tehát fel kell ismerni az uszkárt, de meg kell jegyezni, hogy a kép alá írt szóképet mégsem „uszkár”, hanem „ugat”. További 2 betűnél nem egyértelmű még a hívókép és a szóképet kapcsolata (m-mackó :lehetne „maci”, vagy „medve” is, ú-ürhajó: a „rakéta” szó inkább jut az eszünkbe). Tehát **83 %-ban egyértelmű a betű-hívókép-szóképet megfeleltetés, 17 %-ban nem egyértelmű, vagy nem ismerhető fel egyértelműen.**

4 vers egyáltalán **nem kapcsolódik a szóképhez** (ö- önt – Börönd Ödön, p- papagáj – „ipafai pap”, é-épít – pékről szóló nyelvtörő, dzs- dzsip – dzsungelről szóló vers) – ez **11,4%**, egnél összefügg, de nem szerepel a versben a szóképetben megjelenő szó (i-iszik – „Víz, víz,víz...” kezdetű mondóka) egy pedig a fent leírt probléma az „u” betűnél. **A vers-szóképet kapcsolat 83 %-ban egyértelmű és szoros.**

Minden könyvben problémát jelent a „ly”-nél a lyuk ábrázolása és a „dz”, amivel nem kezdődik magyar szó, ezért mindegyik a bodzát használja hívóképnek, ezzel eltérve az összes többi betűnél követett szabálytól, hogy a hívóképen az illető betűvel kezdődő szó rajza legyen.

A betűtanulás kezdetére a gyereknek már jól kell ismernie a könyv szereplőit, és a nevük szóképet. Ezt feltételezi az egyik visszatérő feladat, amelyben négy szóképhez három rajz kapcsolódik: fel kell ismerni, melyik szereplő rajza hiányzik.

Az illusztrációként megjelenő szavakat fekvő téglalapok jelzik, amelyekbe bele van írva a tanult betű (egy vagy több, attól függően, hogy a rajzzal ábrázolt szóban hány ilyen betű van) de az előttük, utánuk, közöttük lévő üres hely nagysága nem függ attól, hiányzik-e onnan valami, ha igen, hány betű hiányzik.

Az összeolvasást külön nem tanítja, amikor már több betűt megtanított, betűsorokat mutat a gyereknek, és kék alappal kiemeli az értelmes szavakká összeálló egységeket. Ezeknek az értelmetlen betűsoroknak az olvasása nem motiválja a gyereket, nem tartja fenn az érdeklődését.

Amint lehet értelmes szavakat is összerak a tanult betűkből, amiket nem mindig egyértelmű rajzokhoz kell kapcsolni. Például a 24. oldalon (az „m” betű tanításánál, ami a harmadik betű az „a” és az „i” után) három kép (kisfiú, imádkozó nő, kislány) látszik és alatta négy oszlopban nyolc szó (ma –mi, ima – ami, mama – mami, Mimi –Imi). A hozzá tartozó feladat szerint meg kell állapítani, melyik szó jelentését ábrázolták. (Vajon az imádkozó nőhöz a mama, a mami vagy az ima tartozik? Az ima szó jelentését nehéz ábrázolni!)

A 34.oldaltól visszatérő feladat, hogy szavakat kell rajzokkal párosítani, de a rajz csak **át-tételesen** kapcsolódik a szóhoz, például: a LÓ szóhoz a patkó képét kell társítani, a LES-hez egy távcsövet, az EMEL-hez egy súlyzót, a MALOM-hoz egy zsák lisztet; vagy: a sapka képe alatt SÁL felirat, kapa alatt ÁSÓ, szék alatt SÁMLI, vonat alatt ÁLLOMÁS.

Ez a feladat **nem veszi tekintetbe** a gyerek konkrét gondolkodását, több lépést végeztet egyszerre: elolvasni és megérteni a szót, megfejteni, mit ábrázol a kép és megkeresni, milyen kapcsolat lehet közöttük. Az olvasástanulás kezdetén már az sikerélményt jelent, ha sikerül elolvasni a szót, nincs szüksége más „beugratós” játékra.

Kifejezetten jó feladat lehet ez **később**, pl. második félévben, de inkább második osztályban, amikor az olvasás maga már nem jelent olyan nagy munkát, így más gondolati műveletet is hozzá lehet kapcsolni.

Tíz betű megtanítása után következik egy gyakorló oldal, itt jelennek meg az első (kérdő) mondatok. Ezek a gyakorló oldalak általában újabb három betűnként ismétlődnek. Ahogy egyre több betűt ismernek meg, egyre hosszabb pihenőre, gyakorlásra lenne szükség. A több betű lehetőséget ad többféle mondat és sokféle szó összerakására. A gyakorló feladatok nem elég változatosak, a szavak olvasása egyhangú, nincs ami folyamatosan ébren tartsa az érdeklődést. Jobban motiválná a gyereket, ha valamilyen egyszerű folytatásos történeté állnának össze a mondatok. **A feladatok között nem találtunk olyat, ami arra szólítaná fel a gyereket, hogy maga próbáljon szavakat alkotni a már ismert betűkből. Általában azt kell kitalálnia, amire a tankönyvszerző gondolt.**

A betűtanítás utolsó részében (58.-90. oldal) megszűnnek az eseményképek, nem mutat be egyszerre több betűt, egyenként halad. Pontosabban egy dupla oldalon két betűt tanít, és ezeket a kétoldalt összekötő közös színes képpel illusztrálja. Bár ezek a képek is sok elemből állnak, lényegesen áttekinthetőbbek, mint a korábbiak. Kevésbé szórják szét a figyelmet azáltal, hogy a háttér és maga rajz élesen elválik, jobban megkülönböztethetők a lényeges és lényegtelen elemek. Egy oldalon – úgy, ahogy eddig is – a sárgás alapú keskeny lapszélen látható maga a tanult betű, a hozzá kapcsolódó rajz és vers, ezalatt a feladatok. A fehér alapú nagyobb laprészen szavak vannak oszlopokba rendezve, a tanult betű gyakoroltatására, egyre hosszabb szavak, egyre inkább egymáshoz hasonlóak. A szavak és kép között egy-egy mondat, verssor olvasható.

Az egymás alatt lévő szavak nagyrésze rendkívül hasonlít egymásra, sokszor csak egy-két betűben tér el (pl. az „sz” betűnél: szúró, szűrő, szóló, szőlő, szülő, vagy: szilva, szikra, szikla, szalma, szarka) – mintha direkt nehezítené a gyerekeknek az olvasást. Valószínűleg a **pontos olvasásra** akar szoktatni, de ez így **száraz és elkedvetlenítő**. Ha valamilyen összefüggő szövegbe lennének ágyazva akár ugyanennyire hasonló szavak, akkor ez lehetne kihívás, így csak monoton gyakorlás.

Az olvasnivalóhoz kapcsolódó feladatok:

„Hány „sz” betűt találtál ezen az oldalon?” Ez a feladat nem kelti fel az érdeklődést, hosszas számlálást igényel.(68 ilyen jellegű feladat szerepel a könyvben) (A felnőttek, aki tud szorozni, könnyebb kiszámolnia, mivel 4 oszlopban 6-6 szó van és mindegyikben egy „sz”, de a gyerekeknek végig kell számlálnia.)

Olyan kérdésekre kell válaszolni, amilyeneket az **élő nyelvben szinte soha nem teszünk fel**, tipikus nyelv(tan)könyvi kérdések, hivatalos szóhasználatlaltal – ez nemcsak nem kelti fel az érdeklődést, de a meglévő érdeklődést is lelohasztja: pl. „A szilva kék színű?”, „A szőlőlé élelmiszer?” „A tészta innivaló?”(60.o)

Vagy: „Válaszolj a kérdésekre! (Válaszod indokold!)”: „Érik a körtétek?”, „Értékes ez az érem?” – Hogyan tudja egy kisgyerek megindokolni az ezekre a kérdésekre adott válaszát? Honnan tudja, miért érik vagy nem érik a körte, miért értékes vagy nem értékes egy érem? (A felszólítás megfogalmazása is helytelen, hiányzik a meg igekötő: Válaszodat indokold meg!)

Helyenként kis képes történetek, és életszerű szituációk tarkítják a könyvet (pl. 64.-65. oldal: Piroska vásárol: egy cédulára fel van írva, mit akar venni, de a boltban nem kap meg mindent – le van rajzolva, mit kapott. A gyerekek arra kell felelnie, mit vett Piroska, és mit nem kapott. Még két ilyen, vásárlással kapcsolatos történetecske szerepel, egy a 73. oldalon – itt egy kis zavar van: Aladár 1 kiló vegyes gyümölcsöt vásárol: almát, körtét, szőlőt, szilvát és cseresznyét! – és egy a 80.oldalon) Ezek olyan helyzetek, amik közel állnak a gyerekekhez, olyan feladatok, amire oda lehet figyelni, érdeklődéssel lehet megoldani.

A betűtanítás fejezete Móra Ferenc Zengő Abc-jével ér véget, ami egyben át is vezet a szövegek olvasása című fejezethez. Ez a fejezet túlnyomó részt jó irodalmi anyagból van összeállítva. A 70 oldalon 45 vers (62,5%) és 27 prózai mű (mese) (37,5%), valamint 21 szólás és 21 találós kérdés található. Egy oldalon átlagosan 20 sor olvasható.

A probléma itt elsősorban az illusztrációkkal, a tördeléssel és a betűtípusokkal van. Az illusztrációk olyan erősek és nagyok, hogy elvonják a figyelmet a gyakran kis, és halvány betűvel szedett szövegről. Egy oldalon előfordul, hogy háromféle betűtípussal, kétféle színben háromféle szöveg (vers, találós kérdések, szólások) jelenik meg. (Az első 15 oldalon belül háromszor fordul ez elő, érdekes módon később kétféle betűnél több nem került egy oldalra.)

Rögtön az első oldalon négy, az évszakokat megszemélyesítő óriási női figura rajza egészen a bal sarokba nyomja a kicsi, halvány betűkkel szedett – egyébként a gyerekekhez is szóló, szép – hatsoros Csanádi Imre verset (Négy testvér). Ezek az aránytalanul nagy, és erős benyomást keltő illusztrációk elvonják a tekintetet és a figyelmet a szövegről, nem serkentik olvasásra a szemet. Az oldalak **felénél** (34 oldal) , általában inkább a verseknél, a rajz foglalja el az oldal nagyobb, centrális részét, vonzza ezáltal magához a szemet, míg a szöveg valamelyik szélre, sarokba csúszik ki. Ez az elrendezés nem segíti elő a gyerek olvasásra szoktatását, nevelését.

A rajzok többnyire igyekeznek a szöveget hüen illusztrálni, egy kicsit vicces, kedveskedően megszemélyesítő stílusban, az állatok antropomorf jellegűek, néhol sablonosak. A rajzoló helyenként csak egy-egy elemet ragad ki a szövegből, míg a kép többi részéről nehéz kitalálni, mit ábrázolhat – itt a naturalisztikus ábrázolási igény átvált a művészi szabadságra.(pl.102. oldal) Az illusztrációk többsége erőteljességével, harsányságával elnyomja a gyerek saját képalkotó fantáziáját, leköti a figyelmét, és – mint már említettük – elvonja az olvasástól.

Az irodalmi szövegek nagyrésze, különösen a versek, kimondottan jó minőségű, az elsős gyerek életkorának megfelelő. A mesék közül a népmesék, Tolsztoj mesék különösen jók.

Sok szólás és találós kérdés szerepel, de nem szerencsés eloszlásban, előfordul, hogy egy oldalra négy-öt is jut, ráadásul egy témában, ezek inkább kioltják egymást, mint erősítének.

Egészében a „Szövegek olvasása” fejezet jó, az életkornak megfelelő irodalmi anyagból áll. A magas színvonalú szövegek illusztrálása és a tördelése gyakran zsúfolt és figyelmet szétszóró, elterelő, a fantáziát megkötő.

**Romankovics András – Romankovicsné Tóth Katalin: MÁSODIKOS OLVASÓKÖNYV
Illusztrálta Medveczky Ágnes
ROMI-SULI Könyvkiadó**

A másodikos olvasókönyv külsejében hasonló az elsőshöz, keménytablás, színes borítójú 21x23cm nagyságú jó fogású, vonzó küllemű tankönyv.

A könyvben 168 oldalon 65 vers, illetve verses mese (55%) és 54 prózai mű (45%) olvasható 17 fejezetbe csoportosítva. Ezekhez csatlakozik még 96 szólás és 16 találós kérdés, va-

lamint 4 oldalnyi szómagyarázat. A szövegek fokozatosan hosszabbodnak, sok jó irodalmi anyagot tartalmaznak, többségükben a másodikos gyerek életkorának megfelelőek.

Sok jó találós kérdést és szólást olvashatunk a könyvben. A hasonló témával foglalkozókat egy oldalra csoportosították, így van olyan lap, amelyen **9**, sőt **12** szólás, illetve **5** találós kérdés van. Ez mindenképpen túl sok, a hasonló téma nem érdekesebbé, hanem egyhangúbbá, fásasztóbbá teszi ezeknek az olvasását. Szerencsésebb lenne jobban elosztani, több oldalra kevesebb szólást tenni.

Az illusztrációk itt is erőteljesek, erős színűek, de (meglepő módon) kevésbé figyelemelterelő, mint az elsős könyvben. Gyakran körbeveszik, ezáltal kiemelik a szöveget, nem pedig félretolják és elnyomják. Stílusukban – hiszen a rajzoló ugyanaz – azonosak az első könyv illusztrációinak stílusával (az elemzését ld. ott).

Az irodalmi anyag elemzése

A verseket, verses meséket jó minőségű, a gyerek számára vonzó, érdekes, jól mondható irodalmi anyagból állították össze.

A 65 vers közül mindössze kettőt találtunk problematikusnak: József Attila Bánat című gyönyörű verse egyáltalán nem gyerekeknek való, Sebők Éva Csalóka című verse pedig a kisgyerektől idegen önelemző, önhibáján rágódó, büntudatkeltő vers, ami ennek az életkornak nem felel meg, és életkortól függetlenül is megkérdőjelezhető. Felmerülhet még, hogy a Nemzeti dalt – akár részleteiben is – nem lenne-e elég harmadik osztályban tanítani.

A versek tördelése nem mindig a szerencsés, előfordul, – már a 10. oldalon is – hogy két hasábrban, összesen 12 versszak jut egy oldalra, – ez elriasztóan sok egy 7-8 éves gyerek számára. Zelk Zoltán Mese a legokosabb nyúlról című verses meséje két oldalra van bezsúfolva (46-47.o.), szintén két hasábrba nyomtatva, így az egyik oldalon 53, a másikon 54 sornyi szöveget kell elolvasni. (Ezzel szemben láttuk olyan kiadását is ahol ez a mese egy önálló füzetcskében jelent meg!)

A prózai szövegek között egyértelműen jók a magyar és külföldi népmesék (Benedek Elek, Tolsztoj és mások feldolgozásában). **20** mesét találtunk minden szempontból megfelelőnek, ez 37%.

A modernebb szerzők történetei, meséi már nem ilyen egyértelműek: sok közöttük a szomorú, gyászos hangulatú, olykor erőltetett, szentimentális (tan)mese. Az olvasókönyv első prózája Zelk Zoltán Őszi meséje, amelyben egy őszi falevél szomorú sorsáról olvashatunk. A természet rendjének ez a megszemélyesített és gyászosba fordított története erős érzelmeket kelt – úgy gondoljuk feleslegesen. A falevél lehullását nem szükséges halálként, gyászként megélni és ezzel terhelni az érzelmi hatásokra még különösen fogékony gyereket. („Egy magas fa legfelső ágán élt a kis falevél. Mostanában nagyon szomorú volt. A szellő megsajnálta. Megsimogatta, vigasztalta, de az zokogott, hogy leszakadt az ágról...”)

Nem baj, ha meghalok – gondolta – úgysem ér már semmit az életem.”...Bár a végére boldogan alszik el/hal meg a tenger hullámain, túlzásnak tűnik egy természeti folyamat ilyen dramatizálása.) Ezen kívül még két ilyen olvasmány van (Az asztal álma, Téli mese). Hasonló típusú Móra Ferenc Kíváncsi hópelyhek című meséje, amiben a megszemélyesített nagyravágyó hópelyhek, amik a városba akarnak menni, jól megjárják, mert sokkal rosszabb soruk lesz, mint a vidéki társaiknak. Hasonló kategóriába tartoznak a „Boldog, aki másnak tudja áldozni az életét!” című fejezet meséi (Zelk Z. Egy asztal élete, Andersen: A nagyravágyó tű,

és A teáskanna) – olyan megközelítése életnek és halálnak, ami távol áll a gyerektől, lehangoló, gyászos hangulatot sugall.

Ez a fajta befelé forduló, melankolikus beállítódás ebben az életkorban a neurotikus gyerek sajátja, de a neurotikus gyerekek sem ezen vonásai megerősítésére van szüksége, inkább ezen érzéseinek feloldására. Ezt az életkort biológiailag is meghatározott dinamikus hangoltság jellemzi – ez egyben a fejlődés motorja is. A 7-8 éves gyerek alapvetően kifelé forduló, nyitott és érdeklődő. Mélyebb érzései őszinte, lírai hangulatokkal megérinthetők és kibontakoztathatók, de ezt nem helyettesítheti az édeskés érzelgősség.

Az egész olvasókönyvben a mesék **22%-a szomorú, lehangoló**, 18%-a szentimentális, ezzel szemben mindössze 4 azaz **17%** egyértelműen **vidám, vicces**. (A versek között sokkal jobb az arány.)

A mesék egy jelentős része (22%) tanmese, valamilyen direkt tanulságra akarja rávezetni a gyereket (Pl. Ne szemeteljünk az utcán! – Aaron Judah: Macóka és a banánhéj). Minden mese „tanítja” a gyereket, élményt, tapasztalatot nyújt, kifejezi, megfogalmazza saját érzéseit. Ezzel szemben a direkt oktató célú történetek inkább ellenállást, ellenszenvet keltenek, sokkal kevésbé érdekesek, mint az „öncélú” mesék.

Néhány problematikus mesét kiemelünk:

Valószínűleg a múlt rendszerből maradt meg egy szovjet-orosz mese ebben a tankönyvben, amely részben érthetetlen az ilyen életkorú gyerek számára, másrészt nem képvisel valódi irodalmi értéket, olyan nyelven beszélteti a gyerekeket, ami távol áll tőlük (Vlagyimir Szuhomlinszkij: Virág vagy farkas? – Két kisfiú megy haza iskolából, az egyik jó jegyet kapott, a másik rosszat, az egyik nyíló rózsának látja a felhőket, a másik dühös farkasnak.)

Ugyancsak a múlt maradványa Gianni Rodari: Vasárnap reggel című olvasmánya (már a 22 évvel ezelőtti olvasókönyvben is benne volt), amelyben „az apuka minden vasárnap reggel egy-egy karcolást ajándékozott a kisfiának. A fiú pedig egyre jobban hitte, hogy az apukája borzasztó szórakozott ember, aki önélküle már rég összekaszabolta volna az arcát.”

(A kisfiú be akarja ragasztani a borotválkozás során keletkező vágásokat, de a papa magától nem vágja meg magát, ezért kedvességéből direkt teszi. Az utolsó mondat talán fordítási hiba, hiszen az apa éppen így kaszabolja össze magát, a fiú legfeljebb azt hiheti, nélküle elvérezne az apukája...) Felesleges, hamis érzelgős önfeláldozásról olvashatunk itt, mely teljesen eltér a normális családi élettől.

A könyv végén négy oldalnyi szómagyarázatot találunk, a szövegben csillaggal jelölt – ismeretlennek gondolt – szavak magyarázatát. Ezeknek a magyarázatoknak egy része hivatalos, a gyerek számára érthetetlen nyelven van megírva, például: hombár – **gabona** tárolására használt nagy láda; ökörnyál – a levegőben ősszel található **pókfondék**; harmat – hajnalban lecsapódó **légköri nedvesség**; sógor – **házastársunk** testvére; ángyi – **testvérbátyjának** a felesége; hajdú – régen egyenruhát viselő **hatósági ember**, stb.

Az elvont definíció helyett a konkrét leírás, példa tudná megragadhatóvá tenni, közel hozni a gyerekekhez az ismeretlen fogalmat. (Az Ablak-Zsiráf gyermeklexikon például így határozza meg a harmatot: „Hajnalban és alkonyatkor a fűszálakon, a faleveleken vízcseppek csillognak. Akkor is, ha nem esik az eső. Ezek a *harmatcseppek*. A *harmat* a levegőből hull le, mert a levegőben mindig van pára, s a pára változik át vízzé.” Móra Kiadó Bp.,1979)

Nagyon jó, hogy attól kezdve, amikor véget ér a betűtanítás, az olvasókönyvekben **nincsenek** feladatok. Ennek (is) köszönhetően a másodikos olvasókönyv nem tűnik tankönyvnek, igazi (olvasó)könyv. A feladatokat külön füzet tartalmazza:

Romankovics András – Romankovicsné Tóth Katalin: Munkalapok a második olvasókönyvhöz
ROMI-SULI Könyvkiadó és Továbbképző Műhely Mogyoród.

Ebben a füzetben 38 történethez, meséhez és 12 vershez találhatók egy vagy kétoldalas feladatlapok, melyeket ki lehet tépni és a megfelelő helyre betenni az olvasókönyvbe. A feladatok az értő olvasás kialakulását igyekeznek elősegíteni: a kérdések megválaszolásához ki kell keresni a megfelelő részt a szövegből, és újra elolvasni. A feladatok elég sokfélék, változatosak, alkalmasak az érdeklődés fenntartására. (Legfeljebb az jelent problémát, hogy a sok kérdés megválaszolásához a gyengébb olvasmányok szövegében is el kell mélyedni.)

Ugyanakkor a **294** feladat között **két** olyan kérdést találtunk, amelyre a választ nem a szövegből kell kikeresni, így többféle megoldása is lehet (Nemes Nagy Ágnes Kéményről kéményre című verséhez írt kérdések: „Melyik élőlényt tudnád Bors néni helyébe képzelni?” és „Melyik technikai eszközt képzeled Bors néni helyébe?”). Ezen kívül **nincs** olyan kérdés, amire a gyerekek a **saját szavaival** kellene válaszolnia. Ilyen módon elsősorban a passzív szókincset fejleszti, a kifejezőkészséget nem. A feladatok legnagyobb részében szavakat, betűket, esetleg számokat kell írnia, néha összekötni szavakat (tehát vonalat húzni), és számolni (pl. Hány sorból áll a vers? Hány magánhangzó van egy sorban? Az instrukciókba helyenként sajtóhiba is került: összekeveredett a „számold meg” illetve a „számozd meg” felszólítás.) Nincs olyan feladat sem, ami arra szólítaná fel a gyereket, hogy rajzoljon le, játsszon el vagy mutasson meg valamit. (Pl. Ilyen kérdésre: Milyennek képzeled a szarvas mozgását? adódna, hogy „mutasd meg”, ehelyett azonban alá kel húzni a megfelelő jelzőket.) Nem él tehát azokkal a bevésést, tanulást serkentő lehetőségekkel, amelyeket a mozgás, a kreatív megközelítés adhatna. **Teljes mértékben és kizárólagosan a verbális intellektuális készségeket fejleszti, azokat is csak konvergens irányba, vagyis továbbra is érvényesül az „azt mondd (írd) fiam, amire én gondolok” elv.**

Ez a fajta kizárólagos verbalitás lehet az egyik oka annak, hogy az iskolai oktatás során, a felmérések szerint, nem csökken a hátrányos helyzetű tanulók hátránya, hanem folyamatosan nő. Azok a gyerekek, akik nem hoznak otthonról egy bizonyos szintű verbális kultúrát, ezeknek a tanítási módszereknek a segítségével nem is tudják megszerezni, ezért egyre kevésbé értik, amiről az iskolában szó van, lemaradásuk behozhatatlanná válik.

Összegzés

A Romi-Suli Kiadó tankönyveit jó kézbe venni, figyelemfelkeltőek, vonzzák a tekintetet. Ugyanakkor, ha kinyitjuk a könyveket, a legnagyobb problémát éppen az illusztrációk okozzák: túlzott erőteljességükkel, zsúfoltságukkal szétszórják a figyelmet, nem segítik a lényeg kiemelését. Az egyes oldalakon egyszerre túl nagy információmennyiség jelenik meg, túl sok inger éri a gyereket (Ld. mellékletek).

A betűk tanításánál egy-egy vershez köti a betűket, ez a ritmikus hangoztatás közel áll a gyerekhez, és segíti a bevésést. A betűk azonban túl gyorsan követik egymást, kevés az idő a gyakorlásra.

Az olvasásra szánt szövegek közül a versek, verses mesék nagy része egyszerű, jó ritmusú, az életkornak megfelelő. A második olvasókönyv meséi között feleslegesen sok a lehangoló, illetve a „tanulságos”-didaktikus.

Mindkét könyvben túlzásfoltak az oldalak, de az első könyv elejétől a második vége felé haladva – meglepő módon – egyre áttekinthetőbbé, egyöntetűbb látványt nyújtóvá válnak, a szöveget kevésbé nyomja el rajz! Ez pont fordított tendencia, mint amit elvárhatnánk.

A könyv és a munkalap feladatai kevés lehetőséget adnak a kreativitás kiélésére és fejlesztésére, verbális jellegűek, a konvergens gondolkodásra épülnek.

Összehasonlító elemzések

Mivel találkozunk a gyerekek az olvasókönyvek első oldalain?

Kérdés: Milyen benyomásokat szerez a gyerek, ha kinyitja az első olvasókönyvét?
Milyen képet kap ebből az iskoláról?

Az Apáczai-, a Mozaik- és a Nemzeti Tankönyvkiadó könyveiben az első képes oldal egy iskolát ábrázol, amelyikbe gyerekek illetve betűk sétálnak be. A Romi-Suli Kiadó könyve először a felnőttekhez szól egy levéllel, majd egy nagy, színes, őszi erdőt ábrázoló kép következik. Ezen a képen megismerkedhetünk a könyv főszereplőivel, egy héttagú süncsaláddal.

Az Apáczai Kiadó Az én ábécém című könyve egy jellegzetesen 60-70-es évekbeli iskola- és gyerek ábrázolású képpel kezdődik (Csak az iskolaköpeny és az úttörő- vagy kisdobos nyakkendő hiányzik a gyerekekről.) A kislányok egytől egyig szoknyában vannak, sokan a kezükben viszik a hatalmas iskolatáskájukat. (Az embernek az az érzése, mintha lenne egy külön „tankönyvi gyerek”, aki nem is hasonlít azokra, akikkel az életben találkozunk.) Hasonló stílusú a lap tetején olvasható, kicsit döcögős rímű Nádai Katalin vers: „Hívogat az iskola,/ Kapuját kitarja./ Kispajtásom, gyere hát,/ Menjünk iskolába!”

A következő két szemben lévő oldalon (4.- 5.o.) nyolc-nyolc képen szocreál jeleneteket láthatunk az iskola életéből: „Egy napom az iskolában”, illetve „Tanítás után a napköziben” címmel. Ezek a képek is anakronisztikus a gyerekek ábrázolása: pl. kantáros rövidnadrágban, kötényes ruhákban körjátékot játszanak az „Egy napom az iskolában” udvaron. Érdekes, hogy az órán fegyelmelmezten ülő vagy jelentkező gyerekek előtt teljesen üres a pad, sem könyvet, sem füzetet, sem ceruzát nem használnak. A cím ellenére („Egy napom az iskolában”) nincs főszereplője a rajzoknak, mindig más gyerekek látszanak. A napközis képek sem teljesen érthetőek, nem lehet tudni, miért van két ebédelő kép, – az egyik mintha otthon játszódna – de csak később mennek haza. Az esti lefekvés idejére – úgy tűnik – játékabá válik az iskolás gyerek.

Ezek a képek hamis képet festenek az iskoláról és a világról, mintha most egy teljesen külön, az eddigi környezetétől egészen eltérő világba kerülne a gyerek. Irreális naturalizmus jellemzi a képeket, szemben a gyerek konkrét szemléletével.

A Mozaik Kiadó Ábécéskönyve egy stilizált rajzzal kezdődik: megelevenített betűelemek mennek be vagy talán jönnek ki egy dombon álló ABC házból és állnak össze betűkké. Ez a kép elég játékos és kellemes látványt nyújt – jó kezdet az elsősöknek.

A következő kettős oldalon (4.-5.o.) Hervay Gizella (a 114. oldalon olvasható) Ábécés meséjét illusztráló képeket láthatunk, mintegy az ábécé felvezetéseként. A 4. oldalon négy egymásra lógó képet láthatunk. A történet a lap jobb oldalán kezdődik, jobbról balra kell „olvasni”, ami nem szerencsés előkészítése az igazi olvasásnak. A mese szerint Kobak hirtelen durván elrúgja a játékait, hiszen ő már iskolás. A játékok csúfolódnak rajta, ő pedig elindul az iskolába. Áthalad az ellenséges, félelmetes külvilágon (a képen láthatjuk, ahogy ráförmel fenyegetően a közlekedési lámpa), de mire odaér már ott vár a felbőszült játékok hada: ők mennek be előbb az iskolába. Kobak rémülten bújik a pad alá a tomboló játékok elöl. Aztán megjön a tanító néni, azt hiszi, Kobak az iskolától fél, megnyugtatja. A játékok eltűnnek, csak

egy kisautó marad: ennek segítségével a tanító néni megtanítja az A betűt, majd minden nap egy másik játékot „fülön fogva”, megtanulják az egész ábécét.

A másik oldalon (5.o.) az ábécé betűit jelképező játékokat láthatjuk, némelyiket nem lehet felismerni a mesében olvasható felsorolás nélkül (pl. „gyalogoló gyúrotábla”, „ládikó a lyukkal”). (Már itt megkezdődik a „Találd ki, hogy mire gondolk!” beállítódás kialakítása.)

Erről a meséről azt is gondolhatnánk, hogy kifejezi az iskolába menő gyerek újtól való természetes szorongását. Ez hasznos és jó lehetne, itt azonban egy olyan indokolatlan agresszió jelenik meg mind a gyerek, mind a világ részéről, ami nem szerencsés indítás. Jó ötlet egy meséből, egy történetből kibontani az ábécé betűit, de ez mese és ezek a képek inkább elriasztóan hatnak. Vajon miért akarjuk elriasztani a gyereket az iskolától?

A Nemzeti Tankönyvkiadó Ábécés olvasókönyve egy természetes, kicsit stilizált iskolaudvar és iskolaépület ábrázolásával indít. (Talán csak a karószerű rudakból kiképzett kerítés furcsa egy kicsit.) Egy vicces versrészletet olvashatunk ezen az Iskolanyitogató című oldalon: „Iskola, iskola,/ Ki a csoda/ Jár oda?”

A következő oldalon (4.o.) az osztályban vagyunk. A tanítónő magyaráz, és egyetlen gyerek sem figyel rá: egymással szórakoznak, dobálnak, kinéznek az ablakon, stb. Ebben megjelenik némi játékosság és humor, amiből amúgy nem sok jutott a tankönyvekbe, de így, a bevezető versikével együtt kicsit azt sugallja, hogy nem túl hasznos dolog iskolába járni, de legalább jól lehet szórakozni.

A Romi- Suli Elsős olvasókönyvének elemzésénél leírtuk az első képeket is (ld. ott), itt csak annyit jegyeznénk meg, hogy ezen a képen „bemutatkozik” a könyv, erényeivel és hibáival együtt. Megismerkedhetünk azzal az antropomorf süncsaláddal, amelyik játékosan bevezet minket a betűk világába, ugyanakkor szembe találkozzunk egy nehezen áttekinthető, sokelemű, nagyon erős színekkel megrajzolt képpel, amilyenek később is jellemzik a könyvet.

Az első 8 oldal információ- mennyisége

Kérdés: Mennyire veszi figyelembe a könyv a gyermek globális gondolkodását?
Mennyire hagy teret a fantáziának?

Az első olvasókönyvek első 8 oldalát vizsgáltuk. A képeket csoportokba soroltuk:

- többelemű kép: olyan kép, amely több elemből áll, az elemek között van valami kapcsolat
- egy elemű kép: egy dolgot ábrázoló kép

Megnéztük, hogy hányszor fordul elő az, hogy csak egy teljes kép van egy oldalon.
Megvizsgáltuk, hogy a többelemű képek hány elemből állnak, azaz mennyire zsúfoltak.

	Apáczai Kiadó	Mozaik Ki- adó	Nemzeti Tan- könyvkiadó	Romi- suli
Az egész oldalas képek (db) (1 oldalon csak 1 kép)	1	3	1	-
Többelemű képek (db)	29	16	5	8
A többelemű képeken található ele- mek száma összesen	186	185	179	221
Egy elemű képek (db)	72	47	79	60
Összes kép a 8 oldalon	102	66	85	68
Összes képi elem a 8 oldalon	259	235	259	281
Egy oldalra jutó képi elemek száma (átlag)	32	29	32	35

A hívóképek elemzése

Kérdés: Mennyire segíti a hívókép a betű formájának bevésését, a betű hangoztatását?
A hívóképek önmagukban állnak-e , vagy van-e olyan értelmes egység, amiből előhívhatók az érzés segítségével?

A hívóképek alkalmazásának háttérében mind a négy könyvnél ugyanaz a gondolat található: A hang-betű kapcsolatának bevésését kívánja megkönnyíteni azáltal, hogy egy olyan képet alkalmaz, amelyet fel kell ismerni, megnevezni, a szót hangosan kimondani, annak első hangját elkülöníteni, és a formát nézve hangoztatás útján bevésni az emlékezetbe.

Ezt az elvet nem tudják a könyvek következetesen érvényesíteni.

Probléma:

A képek nem minden esetben hívják elő egyértelműen a hangot.

	Apáczai Kiadó	Mozaik ki- adó *	Nemzeti Tan- könyvkiadó	Romi- suli
Egyértelműen előhívja	35	34	36	36
Nem hívja egyértelműen elő	9	6	8	8

*43 betűt tanít, nem használ mindegyikhez hívóképet.

A 6-7 éves gyerek konkrétan nevezi meg, amit a képen lát. Elsősorban főnevet használ. Erre épül a hívóképek nagy része. Pl alma, béka, cipő, stb. Ha a képen cselekvés van, akkor is főnevet használ. Pl: ha a képen egy kislány látható, aki ír, akkor az a természetes, hogy azt mondja „kislány”. Különösen igaz ez akkor, ha egy analóg sor meg is erősítette abban, hogy helyesen gondolkodott. A hívóképekben tehát jobb, ha ilyen nem szerepel. A dz betű tanításánál a bodza, madzag szavakat használják a könyvek, Ez szintén zavaró, mert nem az első hangot kell elkülöníteni. Ha nincs olyan szavunk, amely dz-vel kezdődik, azt jobban megértik a gyerekek, és éppen a különlegessége miatt fogják megjegyezni. Az erőltetett , nem értelmes

megoldások zavarók. Az idegen eredetű hangok tanításánál is problémásak a hívóképek. Egy 6-7- éves gyerek nem ismeri fel Weöres Sándor vagy Ady Endre arcképét Természetes módon a képről a „bácsi” jut eszébe. A hívóképek közül a nem egyértelműen felismerhető, megnevezhető képekkel az a probléma, hogy az összetett tanulási folyamat még egy újabb elemmel bővül: meg kell tanulnia, mit lát. Sok esetben a betűről lehet kitalálni, hogy mi van a képen (pl: z- egy kilincset rángató, kétségbeesett, verejtékező ember –zár (Mozaik),ö- kanna- öntözőkanna (Apáczai), ly – zokni – lyuk (Romi-suli, Nemzeti tk.)

(A hívóképekkel tanítás problémájáról ld még fent)

Mivel a képek semmiféle összefüggésben nem állnak a betűk formáival, a bevést nem tudják hatékonyan megkönnyíteni. Ezt még akkor sem használják, ha a hívóképben benne van ez a lehetőség. Pl: cica-c, csiga-cs, dió-d, fa-f, út-ú, zsák-zs, óra-ó, öv-ö, zászló-z, juhász-j.

A hívóképek nem kapcsolódnak történethez, ezért érzelmi töltést sem hordoznak. Valamilyen formában azonban mégis található törekvés ez irányba. Az Apáczai Kiadó könyvében egy nagyobb képből emeli ki a hívóképet, de ezt nem tudja következetesen végigvinni. A Mozaik Kiadó az egész ábécéhez közöl egy történetet, de az ott előforduló szavak képei közül (30) 7 nem egyértelműen hívja elő a szót.

A négy kiadó könyvei közül a Nemzeti Tk. olvasókönyvének hívóképei a legvilágosabban áttekinthetők, legérthetőbbek.(Egyes példányokból sajnos hiányoznak. Vajon miért, nyomdahiba?) Ezek a képek hasonlóak az óvodai jelekhez, ismerősek a gyerekeknek.

Érdemes lenne elgondolkodni azon, fontos-e a teljes ábécét megtanítani 1. osztályban. Az idegen eredetűeket nem lenne-e jobb későbbre hagyni? A hívóképek és a betűk között nem lenne-e jobb formai hasonlóságot létrehozni? A mozgást nem kellene-e segítségül hívni a bevéstnél? Ez könnyíthetné a tanulást.

A vizsgálat összegzése

A vizsgálat során áttekintettük a négy tankönyvcsalád első és második osztályos olvasókönyveit. Most megkíséreljük kiemelni azokat a jellemzőiket, amiben megfelelnek, illetve amiben nem felelnek meg az életkori sajátosságoknak.

Az Apáczai Kiadó puha kötésű, füzetszerű elsős könyvein kívül a tankönyvek kemény kötésűek. A Mozaik Kiadó, és a Romi-Suli könyvei inkább hasonlítanak mesekönyvre, mint tankönyvre, ezáltal vonzóak, szívesen veszi kézbe a gyerek. Különösen jó a Mozaik könyvek tipográfiája: a betűk nagyok, vastagon nyomottak, az oldalak általában áttekinthetőek. A Tankönyvkiadó könyvei is elég áttekinthetőek, rajzai érthetőek, de kis alakja miatt már zsúfoltabb benyomást kelt. Az Apáczai Kiadó- és a Romankovics könyvek nagyon zsúfoltak, sok kép és betű van egy oldalon. Az Apáczai könyvek illusztrációinak egy része a 60-70-es évek tankönyveinek stílusát idézi. A Hétszínvarázs című olvasókönyvük képei közt vannak szép, művészi igényű rajzok és édeskés, hamis idillt sugárzóak. A Romankovics könyvekben nagyon harsány, erős rajzok „ütik meg” a szemet, nem differenciálódik élesen a figura és a háttér, nem emelkednek ki a fontos elemek. Az olvasmányoknál, verseknél – különösen az elsős könyvben! – az erős rajzok elnyomják a halvány betűkkel a lap szélére nyomtatott szöveget. Egy oldalon sokszor háromféle tipográfiával szedett szövegek is találhatóak, ami zavaró a gyakorlatlan olvasó számára. (Az egy oldalra jutó információmennyiség összehasonlítását lásd a melléklet grafikonjain.)

Mind a az 1995-ös, mind az új, 2003-as Nemzeti Alaptanterv csak a negyedik osztály végére állít fel követelményeket, az első négy évet ebből a szempontból egy egységnek tekinti. A negyedik év végére elvárás az értő olvasás biztos kialakulása. Ezzel szemben mind a négy kiadó könyve **az első osztály első félévére** koncentrálja magát az olvasástanítást. (A Nemzeti Tankönyvkiadó valamivel hosszabb időt hagy a betűtanulásra, nem jelöli meg a félév határát.) Nem találtunk olyan utalást, ami szerint nem baj, ha ez elhúzódik, ne aggódjon a szülő, ha a gyerek az első félév végére még nem tud olvasni, stb. (A munkafüzetek között van gyorsabban haladóknak és nehezebben olvasóknak szánt feladatgyűjtemény.) Ez a haladási **tempó** rendkívül **gyors, erőltetett**, nem hagy elég időt sem az előkészítésre, sem a bevésésre. Nem veszi figyelembe a tanulók eltérő képességeit, tanulási sebességét. (Ne felejtjük el, hogy a tanulási tempó és a képességek nem feltétlenül függenek össze: a kezdeti lassabb vagy gyorsabb fejlődés sokszor nem a gyengébb vagy jobb képességek jele.)

Tudjuk, hogy az iskolába kerülő gyerekek háttérképességei (mozgáskoordináció, finommotorika, laterális dominancia kialakulása, beszédkészség stb.) egyre gyengébbek. A Mozaik Kiadó és különösen a Nemzeti Tankönyvkiadó elsős könyve gondot fordít ezek fejlesztésére, de erre még több időre lenne szükség. A könyvek egy része úgy tekinti, hogy ezekkel a képességekkel a gyerekek már rendelkeznek.

Az olvasástanítás módszerében (hívókép – hangoztatás – hangkülönítés – összeolvasás) lényegi eltéréseket nem találtunk. Az olvasást előkészítő szakaszban valamennyi könyv a hangutánzásra hívó képekre épít, de a hangok és a képek összekapcsolása sokszor önkényes. Külön meg kell tanulni, mit ábrázolnak, milyen hang utánzására szólítanak fel(p.: Nyitott száju lányfej: „l” – énekel; egy felhő „fűj”: „s”; macska – egyik könyvben mérges, a másikban vidám: „f”; stb.). Ezután a hangokhoz egy másik kép, maga a betű társul (nem beszélve a betű hívóképéről, ami nem azonos a hangutánzó képpel!). Tehát a gyerekeknek legalább **két jelet** kell egy hanghoz megtanulnia: az elsőt azért, hogy „könnyebb legyen” megtanulnia a másikat. Ez olyan könnyítés, ami valójában nehezítés. A hangutánzás valóban nagyon fontos a hangok tudatos észlelésének kialakításában. Ennek során képek helyett jobb lenne hangadással össze-

kapcsolt **mozgást** alkalmazni – a gyerek életkori sajátosságainak megfelelően. Például: sziszegve tekeregni, mint a kígyó, vagy susogva hajladozni, mint szélben a fák.*

Az Apáczai Kiadó olvasókönyvében az **összeolvasás** előkészítéséhez is ezeket a képeket használja. Ez a feladat olyan logikára épül, ami **már feltételezi az összeolvasás technikáját**, azt vezeti vissza a képek által jelzett hangok összerakására szavakká. Ehhez a konkrét képtől oly mértékben el kell vonatkoztatni, amire a 6- 7 éves gyerek még nem képes. (Pl. fújó szél képe „s” → óra „ó”: só ; csöpögő csap „cs” → autó „a” → pipázó ember „p” : csap.)

A négy olvasókönyv közül a Romankovics féle **szóképes** elemeket is használ, és **nem szótagoltat**.

A Mozaik Kiadó könyvében a szótagolt mellett, szótagolás nélkül is megjelennek a szavak, ami segíti a folyamatos olvasás kialakulását.

A betűk tanításának sorrendje eltérő az egyes könyvekben, de többé-kevésbé mindegyik tekintettel van arra, hogy a hasonló betűk (b,d,p; n,m, stb.) egymás utáni tanítása homogén gátlást válthat ki, ezért egymástól távol tanítják ezeket.

A Mozaik Kiadó olvasókönyve a nyomtatott nagybetűk tanításával kezdi az olvasástanírást, és azután tér át a nyomtatott kisbetűkre. Írni is először csak nagy nyomtatott betűkkel tanít. Ez a sorrend jobban megfelel az életkori sajátosságoknak. A gyerek könnyebben eligazodik a nagybetűk egyszerűbb, jobban áttekinthető formái között.

A másik három tankönyv egyszerre tanítja a betűk kis-és nagy nyomtatott formáját, ehhez kapcsolódik még az írott forma megtanulása is. A gyerekek olyan egymáshoz sokszor kevésbé hasonló betűalakokban kell felismernie a közös elemet, ami túl nagy absztrakciós készséget kíván. Ennek sikeréhez lassabb tempóra, több megállásra, gyakorlásra lenne szükség.

A haladási tempó mind a négy elsős olvasókönyvben megegyezik; az első osztály első félévének végére az összes nyomtatott nagy- és kisbetűt tanítja. (Kivétel: Mozaik Kiadó: a q betűt nem sorolja a teljes ábécéhez.)

A könyvek a betűtanítás során a beszédre és a látásra építenek, a mozgásra, cselekvésre nem. Az olvasás tanításának során a könyvek erősen „technika”-központúak (pl. betűsorok, értelmetlen szótagok, később összefüggéstelen szavak egymás után történő olvastatása), ezért mire az egyszerűbb szövegek olvasásáig eljutnak a gyerekek, leszoknak arról, hogy értéssel kövessék az olvasottakat. Tudják, hogy az elvárás a szavak hibátlan, kellő tempójú olvasása. Ezt az elvárást viszonylag hamar megértik, és meg akarnak felelni neki. Ahhoz, hogy a szavakat meg is értsék – a gyerek globális, konkrét gondolkodását figyelembe véve – **sokkal több időre** lenne szükség, hiszen mindegyik szót egy konkrét helyzetbe ágyazottan kellene elképzelniük. A szavak közül értés csak azokhoz társul, amelyeknek ún. „érzelmi felhő”-je van, de ezekben az olvasási gyakorlatokban ilyen szó kevésbé található. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy az olvasandó szavak nagyon hasonlóak egymáshoz. Tehát, **mire a gyerek megtanulja az olvasás technikáját, leszokik arról, hogy az olvasottakat meg is értse**. Ezért válnak szükségessé a szövegértést vizsgáló feladatok .

Ezek a feladatok valójában nem könnyítik meg a szöveg megértését. Alapvetően a verbális intelligenciára épülnek. Közismert, hogy a verbális intelligenciát erősen befolyásolja a szülők iskolai végzettsége: alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyerekeinek az esélye kisebb, hogy megértsék a feladatokat, és helyesen megoldják. Tehát lemaradnak. **Hátrányuk az iskolázás során nem csökken, hanem nő**.

A szövegértést vizsgáló feladatok direkt vagy indirekt módon a gondolkodást is fejleszteni kívánják, de a sok, konvergens gondolkodást igénylő feladatmegoldás unalmas, és egysíkú, sematikus irányba tereli a gondolkodást. Monotonitásuk miatt ezek a feladatok érdektelenné válnak a gyerekek számára. A hagyományos „egy kérdés- egy felelet” forma arra szocializálja

* Ld. a NAT bevezetőben idézett részét: (Az iskolát kezdő gyerek) „Emlékezete elsősorban cselekvéses tapasztalataihoz, élményeihez kötődik.”

a gyereket, hogy a saját gondolatait háttérbe szorítva azt próbálja kitalálni, vajon mi az a válasz, **amit elvárnak tőle**. Ez az önálló gondolkodás lehetőségétől fosztja meg a gyereket.

Így az olvasókönyvek kevés lehetőséget adnak arra, hogy a gyerekek az olvasás során pozitív élményekhez jussanak. A felfedezés, ráismerés örömét, a tanulás fő mozgatórugóját kevésbé élhetik meg.

Az olvasókönyvekben a betűtanítás időszaka után egyre hosszabb, általában jó minőségű, többnyire az életkornak megfelelő irodalmi szövegeket közölnek a szerzők. (A történetek, mesék kiválasztásának megítélése sok esetben ízlés kérdése. A magunk részéről még több népmesét és jóval kevesebb modern mesét válogatnánk ki.) Egyedül az Apáczai Kiadó könyvében szerepelnek az irodalmi művek között a tankönyvírók saját, általában gyerek-idegen ismeretterjesztő, illetve erkölcsnemesítő írásai.

Minden könyvben probléma azonban, hogy hamar eljutnak odáig, hogy **egymással össze nem függő**, de önmagukban is hosszú – egy, másfél, kétoldalas – olvasmányokat kell olvasni. A gyerek szívesen és érdeklődéssel **hallgat meg** ilyen hosszú meséket, de elolvasni nehéz, némelyiknek reménytelen feladat. És ha mégis sikerül, máris ott a következő betűkkel zsúfolt oldal. Így nem jelent sikerélményt az olvasás. A regényújságok, tévésorozatok pontosan tudják, hol kell abbahagyni egy részt, hogy az olvasó/néző a következőt is megvegye/ megnézzze. Ezzel a lehetőséggel az olvasókönyvek nem élnek, az olvasmányok nem motiválnak **továbbolvasásra**.

Ezek után jogosan tehető fel a kérdés: milyennek kellene lennie az életkornak megfelelő olvasástanításnak, milyennek kellene lennie egy jó olvasókönyvnek?

A betűtanítás időszakában helyes lenne egy hosszabb alapozó időszakot biztosítani arra, hogy a gyerekek mozgással kísért beszéde sok mondóka, vers utánzás utáni megtanulásával (és csakis együttes ismétlésével, nem „kikérdezésével”), meshallgatással, a mesék esetlegesen eljátszást követő szabad újramesélésével, fejlődhessék. Ugyanakkor ezek az érzelmi és mozgásos szükségletek kielégítésével kellő **érdeklődést** is biztosítanának a tanuláshoz. Ezzel egyidőben sok olyan mozgásos feladatot is lehetne adni, amelyek a gyerekek olvasástanuláshoz szükséges háttérképességeit, pl. a téri orientációt, fejlesztnék, a dominanciát erősítenék. A betűtanítás során aztán ezekhez a mesékhez, versekhez vissza lehetne térni, egy-egy képet kiemelni belőlük. A kiemelt képek már tartalmazhatnák a nyomtatott nagybetűk formáját. Ezeknek tiszta, világos, a szemnek jól áttekinthető, kevés elemből álló képeknek kellene lenniük, egyrészt azért, hogy a betűk tiszta formája kiemelkedjék, értelmesen el lehessen vonni a képből, másrészt azért, hogy a gyerek képzeletének elegendő teret hagyjanak. A képek **fantázia útján történő kiegészítése** egészségesebb módon fejlesztheti az adott életkorban a gondolkodást, mint a verbalizálás. A betűk **nagy méretű** rajzoltatását és a hangoztatást együtt lenne jó gyakoroltatni, ezzel a mozgás segítő szerepe érvényesülni tudna a betű emlékezetbe vésésénél. Az olvasás tanítása során kezdetben **egyszerű, rövid, összefüggő** szöveget; mesét, verset lenne jó mondatokra bontani, a mondatokat szótagokra bontva szedni, művészi minőségű képekkel illusztrálni, ezzel az értést segíteni. Ezeknek a szövegeknek a feldolgozására **megfelelő időt** kell hagyni. A nyomtatott nagybetűk és az összeolvasás elsajátítása után lehetne a nyomtatott kisbetűk megtanulását elkezdeni. Hasonló módon, meg-megállva, kellő időt hagyva a feldolgozásra, elmélyítésre. Később a szövegek egyre hosszabbak lehetnének. Az olvasóvá nevelést segítené, ha a tankönyvek lehetőleg a szokásos könyvekhez hasonlóak lennének. Így akár egy hosszabb, összefüggő, érdekes történetet fejezetekre bontva is olvashatnának. Kerülni kellene minden erőltetetten didaktikus vagy „morális” feladatot. Helyette engedni kellene, hogy a jól megválasztott mesék, történetek az érzelmeket „megmozgatva” hasznalják. **Elegendő lenne, ha a 3. osztály végére kellene teljesíteniük az olvasási készség biztonságos elsajátítását**. Ez tartósabb eredményeket hozhatna, mint a jelenlegi gyors tempó.

Természetesen egy ilyen olvasástanítási folyamat azt is jelentené, hogy a pedagógusnak figyelembe kell vennie a **gyerekek eltérő haladási tempóját, differenciálnia** kellene. A gyorsabb tempóban tanuló gyerekeknek lehetőségük lenne esetleg hosszabb terjedelmű szövegeket olvasniuk, a lassabban haladóknak esélyük lenne arra, hogy biztonságosan elsajátítsák az olvasási készséget úgy, hogy közben nem megy el a kedvük az olvasástól. Tehát tankönyv helyett több „igazi” könyvre lenne szükség. Ez a tanulási folyamat természetesen jobban épít a pedagógus egyéni munkájára, de módszertani kézikönyvvel lehetne segíteni a felkészülést. Ebből a módszertani kézikönyvből lehetne feladatokat válogatni az osztály képességeit figyelembe véve. Úgy gondoljuk, hogy ezáltal a pedagógus és a gyerek között személyesebb kapcsolat is alakulhatna. A pedagógus attól a szereptől, amit a tankönyvek feladatainak pusztá végrehajtása rászab, egy kreatívabb, a tanári képességeit jobban igénybe vevő, felelősségteljesebb szerephez tudna eljutni. Ehhez a lehetőséghez minden tanítónak és gyereknek joga van. Ezt a jogot a jelenlegi szabályzat biztosítja.

Mellékletek

Jelmagyarázat:

AK1 = Apáczai Kiadó: Az én ábécém

AK2 = Apáczai Kiadó: Aranyábécé

MK = Mozaik Kiadó: Ábécéskönyv

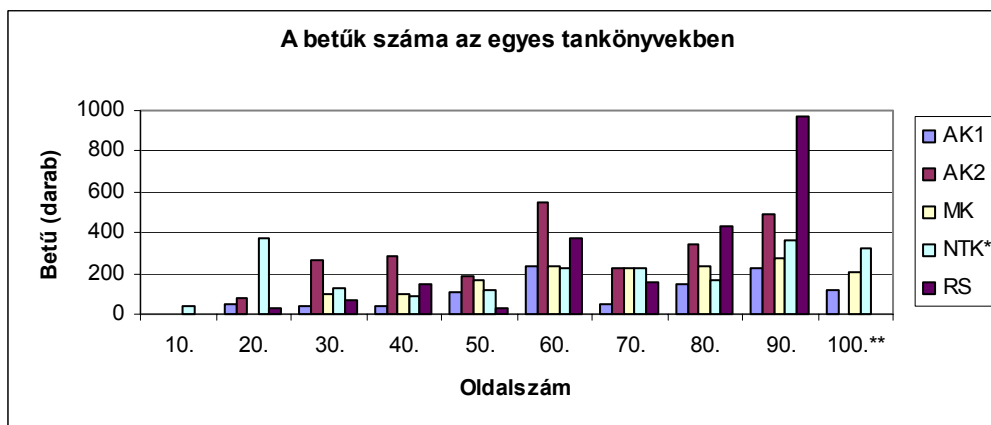
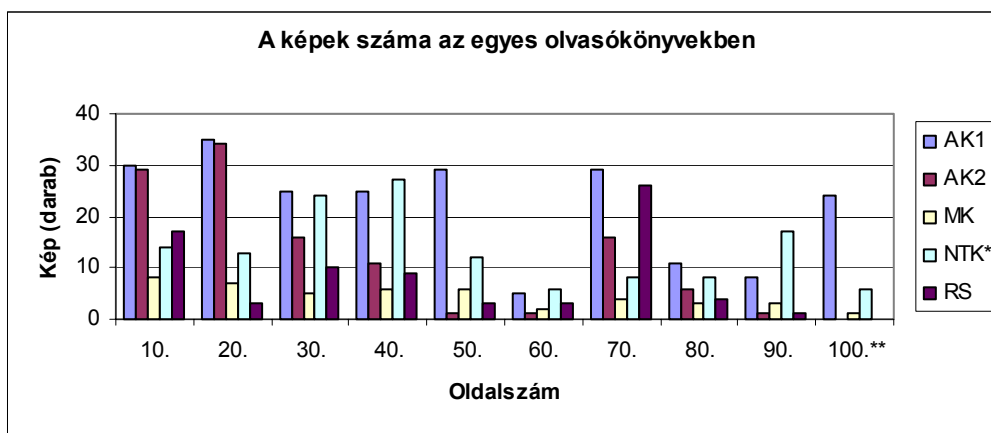
NTK* = Nemzeti Tankönyvkiadó: Ábécés olvasókönyv

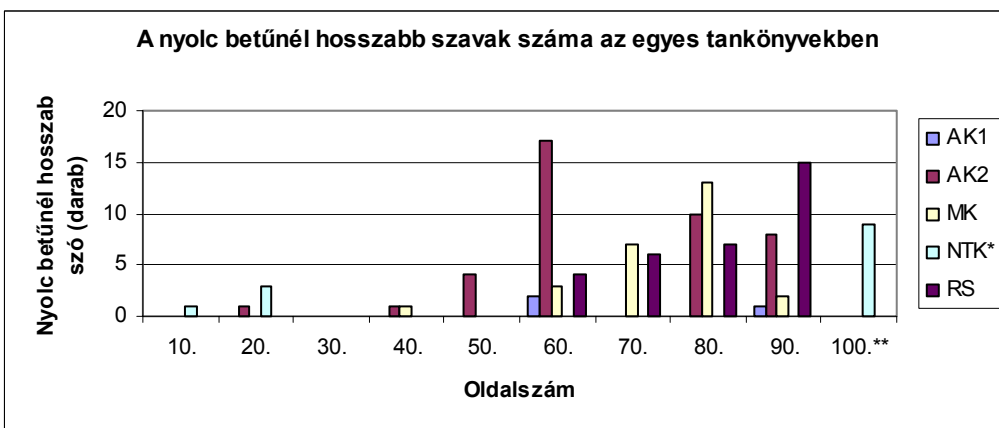
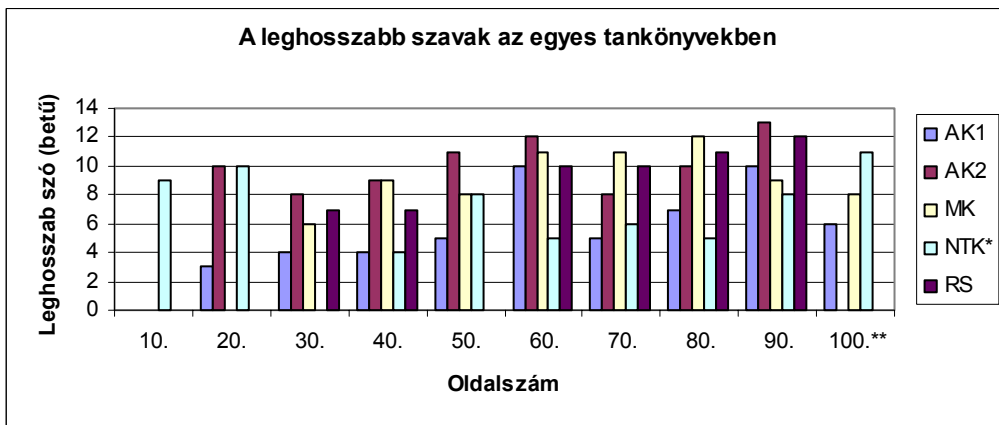
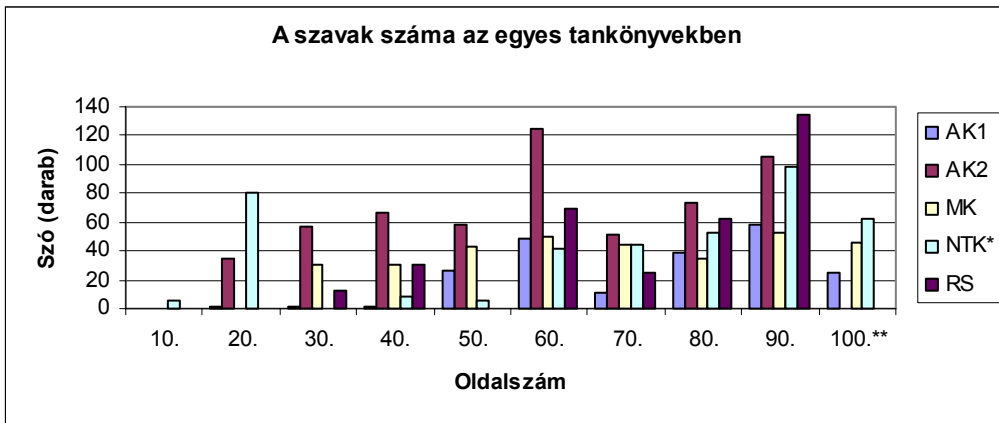
RS = ROMI-SULI Kiadó: Elsős olvasókönyv

* = Mivel az adott oldalakon (10, 20, 30, stb) gyakran csak egy kép volt, és mivel a könyv kislakú, a szemben levő oldal adatait is számoltuk (10-11,20-21,30-31, stb).

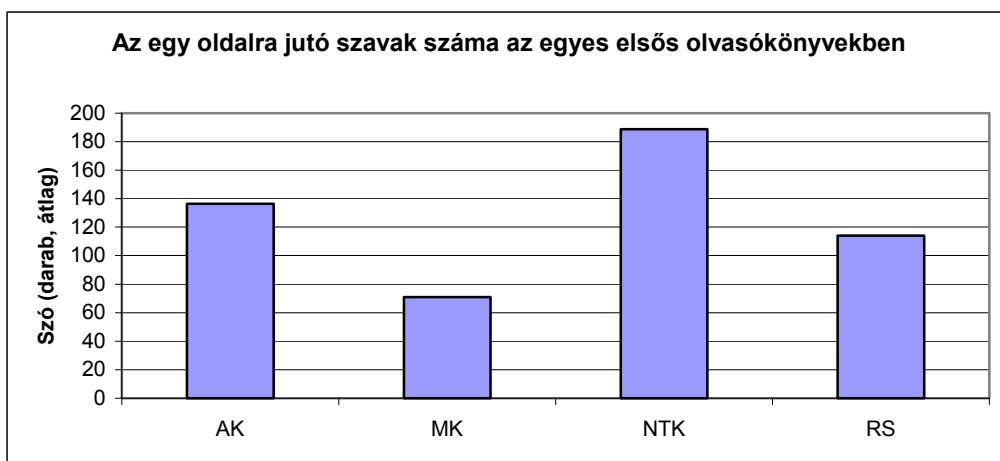
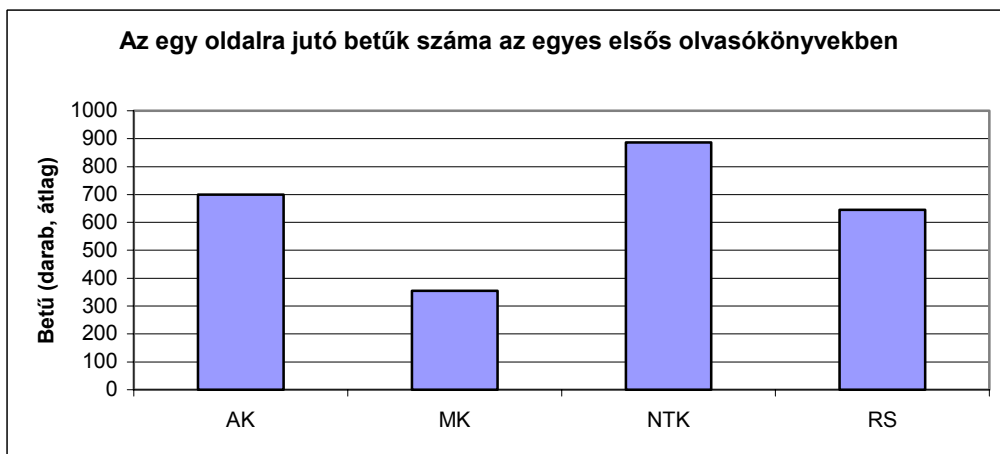
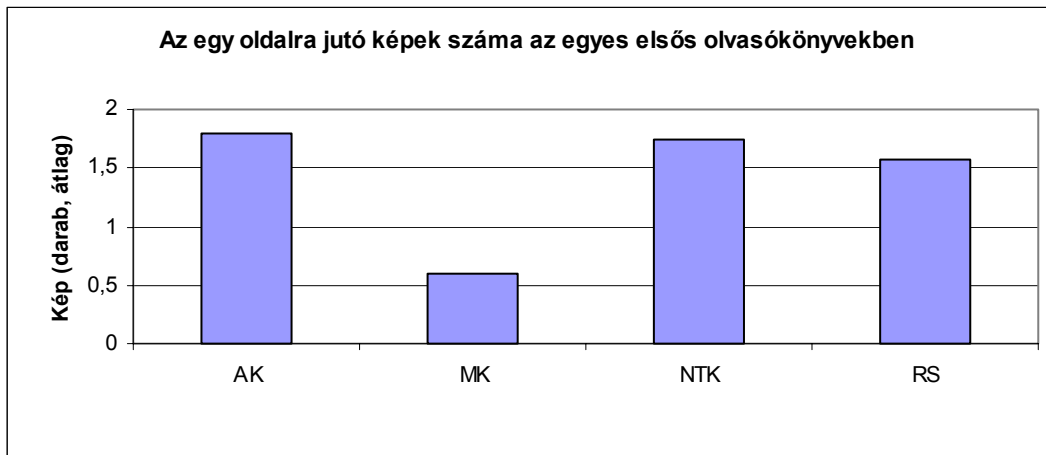
** = Egyes könyvekben nincsen századik oldal, illetve nem a betűtanítással foglalkozik.

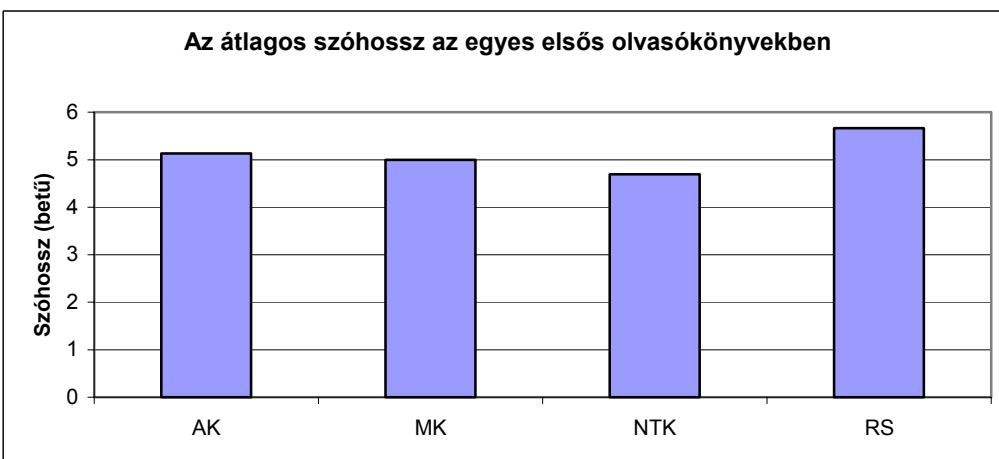
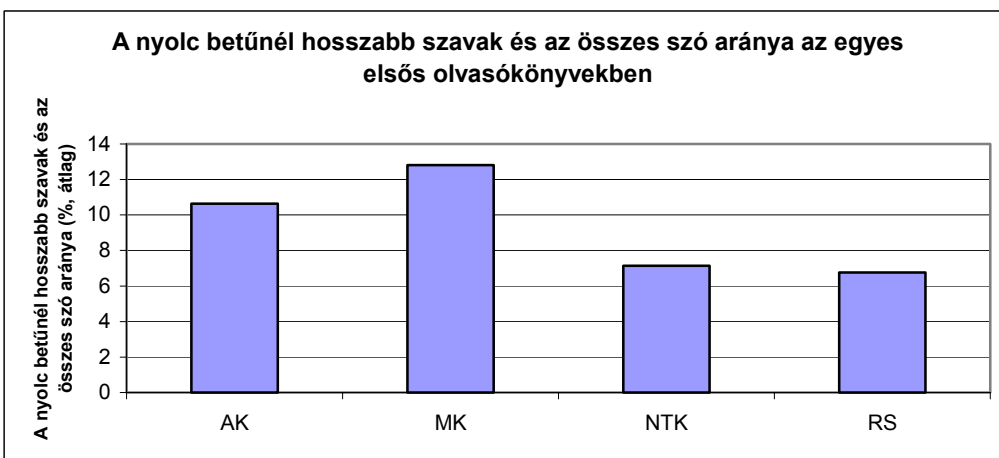
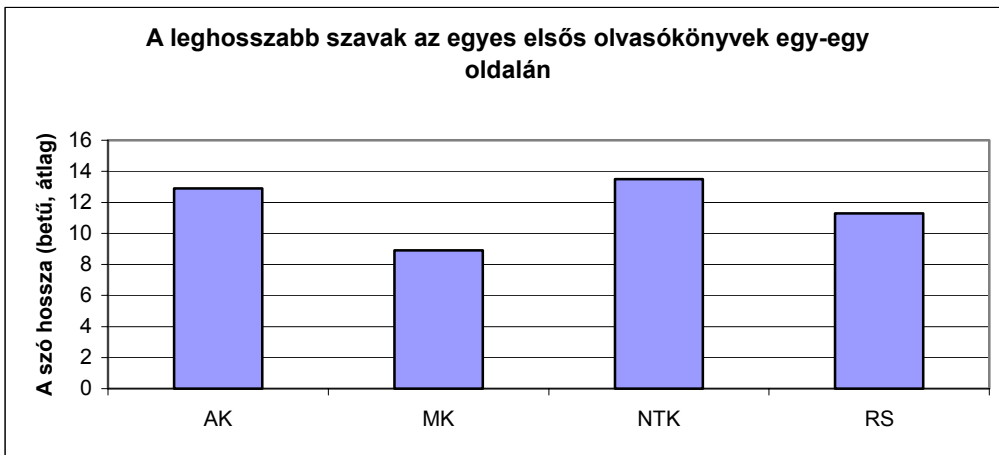
Betűtanítás

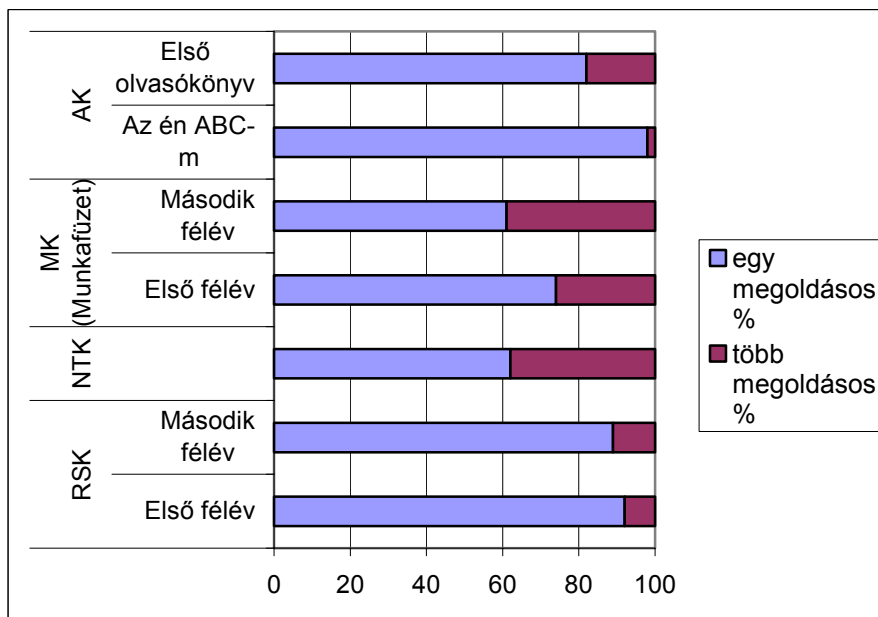
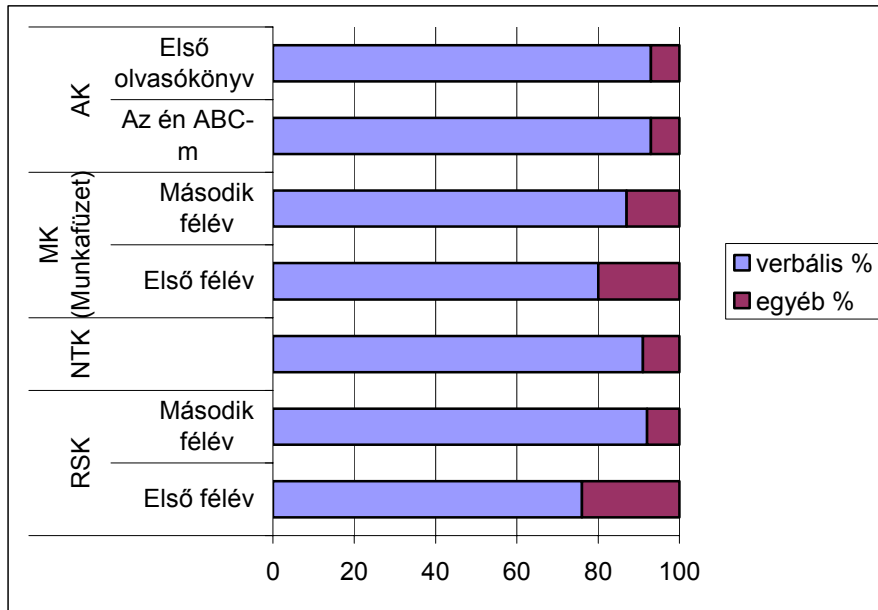

Második félév – olvasókönyvek

A feladatok megoszlása az elsős tankönyvekben és munkafüzetekben

Második osztály – olvasókönyvek

